

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901. Andra Kammaren. N:o 19.

Onsdagen den 27 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet och leddes dervid kammarens förhandlingar af herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande n:o 9, angående regleringen af utgifterna under riksstatens åttonde hufvudtitel, innefattande anslagen till ecklesiastikdepartementet.

Punkten 22 föredrogs till en början och yttrade dervid

Herr Eklundh i Lund: Herr vice talman! Uti motion vid 1896 års riksdag hemstälde jag, att Riksdagen måtte besluta, att ordinarie adjunkt eller kollega, hvilken före Kongl. Maj:ts kungörelse angående ändrade bestämmelser beträffande lönetursberäkning för lärare vid allmänna läroverk den 12 september 1890 fullgjort öfriga stadgade föreskrifter för att kunna till lektor utnännas, men icke aflagt lektorsundervisningsprof, måtte, oberoende häraf, ega rätt att efter sin befordran till lektor för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo den tid, han från och med året, hvarunder berörda föreskrifter fullgjorts, med nit och skicklighet vid allmänt läroverk tjänstgjort såsom tillförordnad rektor, såsom vikarierande lektor eller med en tjänstgöring väsentligen lika med den, som åligger lektor.

I afgifvet utlåtande uttalade utskottet betänkligheter mot att, utan fullständig utredning om samtliga på frågan inverkan omständigheter, tillstyrka förändring i de bestämmelser rörande lönetursberäkning, hvilka blefvo af 1890 års Riksdag på Kongl. Maj:ts framställning fastställda, samt hemstälde fördenskull, att motionen icke måtte af Riksdagen bifallas.

Då denna fråga förekom till behandling uti Första Kammaren, der yrkande om bifall till motionen framställdes, yttrade ordföranden

Andra Kammarens Prot. 1901. N:o 19.

på statsutskottets 2:dra utgiftsafdelning bland annat: »Afdelningens mening har varit, att Kongl. Maj:t skulle på grund af den välvilliga motivering, hvarmed utskottet beledsagat sitt afstyrkande, till Riksdagen inkomma med utredning och framställning i ämnet, hvilken framställning då antagligen kommer att vinna bifall».

Jag kan naturligen icke annat än med glädje helsa tillkomsten af den föreliggande kongl. propositionen, som jag antager att kammaren nu går att bifalla, och jag hoppas på samma gång att, om utskottsbetänkandet beträffande nu föredragna punkt bifalles, hvar till jag med nöje skall gifva min röst, det måtte lända dertill, att de läroverkslärare, hvilka före den 12 september 1890 blifvit till lektorer utnämnde, men icke fullgjort det i kongl. kungörelsen sistnämnda dag stadgade undervisningsprof, måtte för uppflyttning i högre lönegrad få tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring. Troligen är det icke många lektorer, som deraf hade någon nytta, men huru få de än äro, så synes mig dock deras rättvisa sak böra behjertas.

Det är i den förhoppning, att så måtte komma att ske, som jag velat bringa denna fråga på tal i kammaren, och jag har naturligen icke något annat yrkande att nu framställa än om bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkten 23.

Bifölls.

Punkten 24.

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärarseminariernas öfningskolor.

Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen att medgifva, att de lärare, som äro eller varda förordnade att uppehålla undervisningen i läsämnen vid seminariernas öfningskolor, måtte bekomma dels från och med 1902 års ingång i årligt arfvode 1,800 kronor, dels ock ett ålderstillägg å 600 kronor för år efter tio års väl vitsordad tjänstgöring, räknadt från och med början af kalenderåret närmast efter det, då förordnandet å här afsedd tjänst första gången erhållits, samt att för ändamålet bevilja en förhöjning af anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande med 6,300 kronor.

Utskottet hemstälde, att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må

a) medgifva, att de lärare, som äro eller varda förordnade att uppehålla undervisningen i läsämnen vid seminariernas öfningskolor, må, utöfver dem tillkommande arfvode 1,500 kronor, från och med år 1902 åtnjuta efter fem års väl vitsordad tjänstgöring, räknad från och med början af kalenderåret närmast efter det, då förordnandet å här afsedd tjänst första gången erhöles, ett ålders-

tillägg å 200 kronor, efter ytterligare fem års sådan tjenstgöring ett nytt ålderstillägg å 200 kronor och efter ytterligare fem års dylik tjenstgöring ännu ett ålderstillägg, likaledes å 200 kronor; samt

b) för omförmälda ändamål bevilja en förhöjning af anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande med 2,300 kronor.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärareseminarieernas öfningskolor.
(Forts.)

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag har dristat begära ordet vid denna punkt för att framställa ett medlingsförslag mellan Kongl. Maj:ts och statsutskottets förslag, och jag hyser någon förhoppning om att kammaren skall vara med om ett sådant förslag, helst det föreligger åtskilliga omständigheter, som tala för det samma, hvilka icke blifvit af utskottet tillräckligt beaktade.

Det är här fråga om examinerade folkskolelärare, som äro anställda vid seminariernas öfningskolor. Dessa skolor äro vanliga folkskolor, men de tjenstgöra på samma gång såsom ett slags mönsterskolor; de äro inrättade så som en folkskola på landet bör vara ordnad. Dessutom hafva deras lärare till uppgift att handleda de blifvande folkskolelärarne i uppfostringskonsten, i konsten att sköta en folkskola. Det är vid sådant förhållande naturligen af stor vikt, att till dessa platser antagas de mest meriterade, de bästa lärare, som stå att erhålla. Men vill man ernå detta mål, bör man väl äfven gifva dem en lön, hvilken motsvarar den, som kan erbjudas dem på andra ställen i vårt land, ty det kan väl knappast begäras, att, äfven om de hafva aldrig så stort intresse för detta kall, de skola med uppoffrande af egna intressen åtaga sig en sådan plats, om de kunna erhålla väsentligt högre förmåner vid en annan folkskola.

Dessa lärare åtnjuta för närvarande ett årligt arvode af 1,500 kronor med förhöjning efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring till 1,800 kronor. På grund af under de senare åren för folkskolelärarne beviljad löneförhöjning, och särskildt till följd af att lönerna för lärare i städer åtskilligt höjts, har Kongl. Maj:t ifrågasatt en förhöjning af lärarnes vid seminariernas öfningskolor arvoden, så att begynnelselönen för dem blefve 1,800 kronor, med ett ålderstillägg å 600 kronor efter 10 års väl vitsordad tjenstgöring, hvarigenom således lönen slutligen skulle komma att uppgå till 2,400 kronor.

Mot detta Kongl. Maj:ts förslag har statsutskottet väsentligen framställt två anmärkningar.

För det första anser utskottet, att begynnelselönen bör förblifva vid samma belopp, hvarmed den nu utgår, eller 1,500 kronor, och för det andra håller utskottet före, att det vore lämpligare, om dessa lärare, likasom nu är fallet med öfrige folkskolelärare, erhöle tre ålderstillägg, nemligen efter fem, tio och femton års tjenstgöring. För min del skall jag böja mig för båda dessa anmärkningar och så-

Ang. Löneförhöjning åt lärarna vid folkskolelärareseminariernas öfningskolor.
(Forts.)

ledes äfven vara med om den begynnelselö, utskottet ifrågasatt. Men deremot skulle jag anse det i högsta grad önskligt, att kammaren bestämde slutlönen på sätt Kongl. Maj:t föreslagit, nemligen till 2,400 kronor.

Utskottet har erkänt, att de omständigheter, som föranlett Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning, äro af sådan beskaffenhet, att ett fasthållande af de nuvarande aflöningarna skulle kunna medföra olägenheter för seminarieundervisningen, men då utskottet verkligen erkänt detta, så hoppas jag äfven, att utskottets ledamöter i denna kammare skola vara med om det förslag, som jag nu går att framställa, ty med utskottets förslag komma dessa olägenheter *icke* att blifva undanröjda.

Utskottet har hänvisat till lönernas storlek vid folkskolorna i de sju städer, hvarest manliga seminarier äro förlagda, och åberopat de uppgifter, som Kongl. Maj:t härom framlagt. Det finnes en tabell på sid. 134 af utskottsbetänkandet, som utvisar ifrågavarande löners belopp i dessa städer, men det är att märka, att, sedan dessa uppgifter af Kongl. Maj:t infordrats, lönerna på åtskilliga ställen blifvit höjda, så att de nu mera icke utgå med de sålunda angifna beloppen. I Linköping utgår lönen således icke med de i tabellen upptagna belopp, nemligen 1,200, 1,400 och 1,700 kronor, utan med 1,400, 1,600, 1,800 och 2,000 kronor. I Lund äro lönerna 1,300, 1,600, 1,900 och 2,200 kronor. I Göteborg äro lägsta lönegraderna 1,500 och 1,800 kronor. Dessa äro de ändringar, som blifvit gjorda. Således är det *tre* seminariestäder, i hvilka begynnelselönerna äro desamma, som de nu äro för seminarielärarne, under det att utskottet säger, att det endast är i två städer. Vidare säger utskottet, att slutlönen skulle blifva högre endast i två af seminariestäderna, men i verkligheten är detta förhållandet med *tre* städer, nemligen Hernösand, Göteborg och Lund. Derjemte torde böra beaktas, att de folkskolelärare, hvarom nu är fråga, icke äro bundna vid dessa städer, utan att de kunna söka hvar som helst i hela Sveriges rike. Och huru ställer det sig då?

Jo så, att det för närvarande är icke mindre än ett 30-tal städer, i hvilka folkskolelärnarnes löner äro högre än de, som seminarie-lärarne för närvarande åtnjuta, men detta oaktadt hafva dessa senare lärare stannat kvar i förhoppning att få sina löner förhöjda. Om utskottets förslag antoges, skulle det blifva samma eller ock högre begynnelselö i icke mindre än 12 städer, och slutlönen skulle i icke mindre än 16 städer blifva högre, än utskottet velat tillerkänna seminarielärarne, och jag skall tillåta mig att nämna dessa städer för att visa, att uppgifterna äro faktiska.

Den af utskottet föreslagna slutlönen för seminarielärare är 2,100 kronor. I Landskrona åtnjuta emellertid lärare vid folkskola uti slutlön 2,160 kronor, i Lund, Jönköping och Östersund 2,200 kronor. I fyra städer är denna slutlön 2,250 kronor, nemligen Örebro, Vesterås, Kristianstad och Södertelje. I sju städer är

slutlönen 2,400 kronor, nemligen Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gefle, Hernösand och Helsingborg, och slutligen i en stad, nemligen Sundsvall, är slutlönen 2,500 kronor.

Om utskottets förslag nu blefve antaget, skulle denna sak ställa sig särdeles ogynsam för seminarierna, ty de skulle då icke hafva förhoppning att få de bästa lärarekrafterna, och det är detta de behöfva.

Ett undanrödjande af dessa olägenheter skulle kunna vinnas genom att behålla utskottets förslag i fråga om begynnelselönen, men i stället för dess förslag, att ålderstilläggen skola vara hvartdera 200 kronor, bestämma dessa till 300 kronor. Lönerna skulle då blifva 1,500, 1,800, 2,100 och 2,400 kronor, hvilket är det samma, som nu utgår i sju af rikets städer. Kongl. Maj:t har för genomförande af sitt förslag gjort framställning om att anslaget skulle höjas med 6,300 kronor. Statsutskottet har prutat ned det till 2,300 kronor. Om mitt förslag blefve antaget, skulle det behöfvas 4,500 kronor. Det är alltså äfven i fråga om slutsiffran ett medlingsförslag.

På grund af hvad jag nu i korthet anfört skall jag tillåta mig att hemställa, att statsutskottets föreliggande förslag bifalles, men med den ändring, att senare delen af punkten a) samt punkten b) ändras sålunda:

a) — — — ett ålderstillägg å 300 kronor, efter ytterligare fem års sådan tjenstgöring ett nytt ålderstillägg å 300 kronor och efter ytterligare fem års dylik tjenstgöring ännu ett ålderstillägg, likaledes å 300 kronor; samt

b) för omförmälda ändamål bevilja en förhöjning af anslaget till seminarier för folkskolelärares bildande med 4,500 kronor.

Ett liknande förslag — jag anser mig böra nämna detta — har i dag framställts i Första Kammaren, men der icke rönt tillräckligt understöd för att blifva antaget. Men med kändedom om att Andra Kammaren hyser ett lifligt intresse för folkskoleundervisningen, hoppas jag, att förslaget skall här röna ett mera gynnsamt mottagande. Under de senaste dagarne hafva två af denna kammares mera bemärkta ledamöter betecknat folkskolan såsom en svenska folkets ögonsten. Låtom oss hålla på detta och äfven i verkligheten tillämpa det vackra uttrycket. I förhoppning att vi skola göra så, yrkar jag bifall till det af mig framställda förslaget.

Med herr Hammarlund förenade sig herrar *Ernst Carlson*, *Hedin* i Stockholm, *Wallis*, *Höjer*, *Berg* i Stockholm, *Johansson* i Öija, *Liljeholm*, *Thylander*, *Persson* i Arboga, *Broström*, *Spangenberg*, *Vahlquist* och *Andersson* i Backgården.

Herr Eklundh i Lund: Herr talman! Jag begärde ordet egentligen blott för att lemna en upplysning om folkskolelärares i Lund löner. Denna är emellertid redan lemnad af den siste

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärareseminariernas öfningskolor.
(Forts.)

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärareseminariernas öfningskolor.
(Forts.)

talaren, hvilken berigtigade de uppgifter, som utskottet derutinnan lemnat. Men jag anser mig äfven böra meddela en annan på ifrågasvarande aflöningar inverkande omständighet, som han icke vidrörde, nemligen att i Vexjö, hvars förhållanden äro mig särskildt bekanta, förste läraren vid folkskolan har, utöfver sin fasta lön af 2,000 kronor, äfven fri bostad och vedbrand. Detta kan man se af utskottets föreliggande betänkande på sid. 189, där det är fråga om förhöjning i lönen åt rektorn vid blindskolan i Vexjö. Vidare hafva två folkskolelärare i Vexjö för undervisning i slöjd årligen 200 kronor hvar och sex lärare för arbete i fortsättningsskolan 60 kronor hvardera per år. Detta är ju en ganska afsevärd ökning i deras inkomster och en ytterligare anledning för bifall till herr Hammarlunds förslag.

Men jag ber också att få påpeka en annan omständighet, som icke bör förgätas, och det är den prekära ställning, som lärarne vid seminariernas öfningskolor hafva, derigenom att de icke äro på ordinarie stat såsom folkskolelärarne. Detta torde man äfven böra taga hänsyn till, då det gäller att reglera deras löner.

Den af herr Hammarlund föreslagna ökningen i lönegraderna är ringa, men den lönefråga, som nu skall regleras, af stor vikt och betydelse; och jag ber därför att få yrka bifall till herr Hammarlunds förslag.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Herr vice talman, mina herrar! Dessa platser, om hvilka det är fråga, äro, som herrarne nogsamta veta, lärareplatserna vid de manliga seminariernas öfningskolor. Det är naturligt, att man till dessa platser vill söka skaffa de allra bästa krafter, som stå till buds. Ty det är vid dessa öfningskolor, som de unga seminarieeleverna få sin första praktiska utbildning. Det är här, som de få se, huru en folkskola skall ordnas, huru den bör drifvas, och det är helt naturligt, att på samma gång som dessa lärare böra hafva stor pedagogisk skicklighet, de äfven böra hafva en så förträfflig karakter, att de i hela sin vandel blifva ett föredöme för den ungdom, som är under deras ledning. Med afseende på de särskilda fordringar, som man måste ställa på dessa lärare vid seminariernas öfningskolor, tror jag för min del, att den af Kongl. Maj:t föreslagna begynnelselönen af 1,800 kronor vore lämplig. Detta har utskottet icke velat gå in på utan föreslagit en sänkning till 1,500 kronor, och i det förslag, som en ärad talare på stockholmsbanken framställt, har han förenat sig i detta, nemligen att grundlönen skall blifva 1,500 kronor. Vid sådant förhållande har ju Kongl. Maj:ts förslag icke någon utsigt till framgång. Men det vore ändock en väsentlig förbättring i utskottets förslag, om kammaren behagade bifalla, hvad herr Hammarlund nyss yrkat. Ty genom de tre föreslagna ålderstilläggen, hvardera å 300 kronor, skulle lärarne slutligen komma upp till samma lönebelopp, som Kongl. Maj:t tänkt sig såsom

slutlön, nemligen 2,400 kronor. Och enligt min åsigt skulle det vara synnerligen gynsamt för undervisningen vid seminarierna, om kammaren behagade bifalla herr Hammarlunds förslag.

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärares seminariernas öfningskolor.
(Forts.)

Herr Ivar Månsson: Herr talman! Jag tror för min del, att man skulle kunna vara nöjd med det förslag, som statsutskottet tillåtit sig framlägga. Men det skall inte så litet till för att alla kraf skola blifva tillfredsställda. Är det nu så, att kammaren och Riksdagen i sin helhet blifva tillfredsställda och att dessa lärare kunna blifva så mycket bättre, som man säger, om de få hvad herr Hammarlund föreslagit, så kan det ju hända, att det är rätt och bra att gifva dem det. Men när herr Hammarlund och andra tala om att slutlönerna för folkskolelärare på många ställen gå öfver de af statsutskottet föreslagna slutlönerna, ber jag att få säga, att då är det väl också rätt och billigt, om man talar om huru begynnelselönerna ställa sig. Och då tror jag, att herr Hammarlund skall få erkänna, att det är på många ställen i våra städer, som folkskolelärarne icke få börja med en lön af 1,500 kronor. Af de omtalade sju städerna är det icke mer än två, Upsala och Hernösand, som hafva en begynnelselön af 1,500 kronor; de andra hafva 1,200, 1,300, 1,350 o. s. v. Jag tror, att man borde taga hänsyn äfven till detta.

Jag ber nu att i första rummet få säga, att det är icke längre sedan än 1898, som vi reglerade dessa löner och faststälde stat för dem, och ändock vill utskottet nu gå väsentligt öfver denna stat. Om man nemligen undersöker, huru förhållandena voro i detta afseende, när den kongl. propositionen framkom, så finner man, att det då icke var i mer än två städer, som folkskolelärares löner uppgingo till 1,500 kronor; nu skulle det blifva en stad till, der samma förhållande skulle inträffa, nemligen i Lund.

Jag tror, att med den förmåga, som folkskolelärarne i städerna hafva, skola de nog laga så, att lönen på flera ställen springer upp till nämnda summa. Om då Riksdagen vill vara med, så får den nog hålla på undan för undan på detta sätt. Min öfvertygelse är, att när lärarne märka att det går så lätt att få löneförhöjning, skola de icke stanna vid detta, utan det kommer här vid lag att bli språngmarsch undan för undan, och man skall söka springa förbi hvarandra.

Nu hade emellertid jag trott, att de städer, som få en sådan öfningskola, skulle ha ett så stort intresse för saken, att de satte lärarne vid dessa skolor i samma ställning som stadens öfriga lärare, så att slutlönen för dem alla blefve lika stor. Vi skola bemärka, att dessa öfningskolor äro att betrakta som en ren present — och en den bästa sådan — för de städer, der de blifva förlagda. Städerna behöfva nemligen icke släppa till vare sig lokal, lyse, ved eller annat dylikt. Men just därför hade man anledning att tro, att städernas intresse för denna sak skulle vara så stort, att de beviljade dessa lärare ett tillskott i lönen, så att löne-

Ang. löneförhöjning åt lärarne vid folkskolelärareseminariernas öfningskolor. skilnaden mellan dessa lärares löner och de öfriga lärarnes blefve utjemnad.

Ar det emellertid så, att kammaren nu skulle vara sinnad att antaga herr Hammarlunds förslag, skall jag för min del icke sörja mycket deröfver. Jag tror dock, att det ligger ett visst berättigande i hvad statsutskottet här föreslagit. Som jag redan förut sagt, har det hittills endast varit två städer, som haft att uppvisa en begynnelse-lön för folkskolelärarne, uppgående till 1,500 kronor, och dessa båda städer äro Göteborg, som alltid varit frikostigt både mot elementarlärarne och folkskolelärarne, samt Hernösand, der det är exceptionellt dyrt att lefva.

På de skäl, som jag nu anfört, tillåter jag mig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Ernst Carlson: Herr talman! Den ärade medlem af statsutskottet, som strax före mig hade ordet, fäste uppmärksamheten derpå, att man vid fastställande af lönebeloppen för seminariernas öfningskolelärare icke allenast tagit hänsyn till den högsta lönegrad, som folkskolelärarne i de större städerna kunna komma upp till, utan äfven till den begynnelse-lön, hvarifrån de utgå. Han fann, att af de seminariestäder, som å sid. 134 i utlåtandet uppräknas, är det endast två, der begynnelse-lönen för folkskolelärarne uppgår till 1,500 kronor. I sjelfva verket är det dock tre, ty äfven i Göteborg är utgångslönen sedan början af innevarande år 1,500 kronor.

Jag har mig dessutom bekant, att icke mindre än sju större städer ha i afseende å sina folkskolelärare antagit just en sådan löneskala som den af herr Hammarlund här föreslagna, nemligen med följande fyra lönegrader: 1,500, 1,800, 2,100 och 2,400 kronor. Det är framför allt härtill hänsyn måste tagas, när man vill bestämma lönen för lärarne vid nämnda öfningskolor. Vi känna ju alla den viktiga roll, som seminariernas öfningskolelärare spela; på dem hvilat till en god del ansvaret för beskaffenheten af den praktiska utbildning, landets blifvande folkskolelärare erhålla. Det är därför klart, att man måste söka att åt dessa skolor förvärfva och behålla utmärkta lärarekrafter, hvilket ej läter vara möjligt, om man bjuder dem sämre lön än den, som folkskolelärarne i de större städerna erhålla.

Nu har herr Ivar Månsson yttrat, att i detta afseende förefinnes en viss tendens hos städerna att »springa förbi» hvarandra; man kan därför ej alltid följa dem. Härtill vill jag svara, att jag finner det vara en ädel täflan, om kommunerna söka öfverträffa hvarandra i att gynna folkskoleväsendet genom att gifva skolelärarne bättre vilkor. Och den konkurrensen bör staten kunna upptaga, då frågan gäller endast sju platser.

Samme ärade talare nämde äfven, att seminariets öfningskola vore att betrakta såsom en »ren present» åt den stad, dit

den blifvit förlagd, och staden kunde därför gerna kosta på den något. Jag dristar dock hålla före, att man kan se den saken äfven från en annan synpunkt, nemligen den, att städerna göra seminariernas öfningskolor en icke oväsentlig tjänst genom att skicka dit sina barn som försöksobjekt; ty det är tydligt, att de måste begagnas som sådana. Det är ock alldeles uppenbart, att dessa öfningskolor äro statsinstitutioner och att det alltså är statens pligt att tillse, att dessa skolor genom lämpliga lärarelöner på ett tillfredsställande sätt upprätthållas.

Ang. löneförhöjning åt lärarna vid folkskolelärareseminariernas öfningskolor.
(Forts.)

För min del finner jag, att statsutskottets förslag innebär ett viktigt tillmötesgående, men det stannar på halfva vägen. Å andra sidan anser jag ock, att Kongl. Maj:ts förslag, med dess höga lönetillägg af 600 kronor på en gång efter tio års tjänst, är mindre väl afvägdt. Jag tror därför, att det vore bäst, om de många vännerna af vår folkskola i denna kammare enade sig om herr Hammarlunds förslag, så mycket mer som chefen för ecklesiastikdepartementet och, som jag tyckte, halfvägs äfven herr Ivar Månsson accepterat detta förslag som en lycklig lösning af frågan.

På grund af hvad jag yttrat, hemställer jag alltså, herr talmän, om afslag såväl å utskottets hemställan som å Kongl. Maj:ts proposition i ämnet samt om bifall till det af herr Hammarlund under öfverläggningen framställda medlingsförslaget.

Herr Hammarlund: Blott en enda liten upplysning. Den ärade representanten för statsutskottet anmärkte, att jag alltför mycket hållit mig till frågan om slutlönen. Denna skulle — sade jag — i 16 städer blifva högre för folkskoleläraryn än för dessa seminarielärare, i fall statsutskottets förslag blefve antaget. Han trodde emellertid, att det icke skulle ställa sig så ogynnsamt med afseende å begynnelselönen, men förhållandet är det — som jag nästan tror, att jag anmärkte i mitt första anförande — att begynnelselönen redan nu i 12 städer uppgår till 1,500 eller 1,600 kronor, således lika stor eller större än den begynnelselön, som statsutskottet föreslagit. Dessa städer äro: Södertelge, Kristianstad, Vesterås, Örebro, Hernösand, Helsingborg, Gefle, Norrköping, Malmö, Göteborg, Stockholm och — sist men med den högsta lönen — Sundsvall.

För öfrigt tackar jag för den vänliga hand, som representanten för statsutskottet framräckte, och hoppas, att kammaren förstår den lilla vink, som han har gifvit.

Öfverläggningen var slutad. Sedan herr vice talmannen i ämnet framställt propositioner, biföll kammaren det af herr Hammarlund under öfverläggningen framställda förslag.

Punkten 25.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att höja det å staten

till seminarier för folkskolelärares bildande uppförda anslag till befrämjande af vapenöfningar med 6,000 kronor, eller från 2,500 till 8,500 kronor.

Utskottet hemställde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, grefve *Ph. Klingspor*, *Th. Nyström*, *L. Grundberg*, *C. von Friesen*, *C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

I fråga härom anförde

Herr Pantzarhielm: Med anledning af det beslut, som kammaren på förmiddagen fattat i punkt 21 af det föreliggande betänkandet, får jag hemställa om afslag å den nu föredragna punkten och i stället bifall till reservationen.

Herrar *Ernst Carlson* och *Höjer* instämde häruti.

Vidare till anteckning förekom icke. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid denna punkt afgifna reservation.

Punkten 26.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 27.

Lades till handlingarna.

Punkterna 28 och 29.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31 och 32.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 33.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till militäröfningars bedrifvande vid de tekniska elementarskolorna bevilja på ordinarie stat ett anslag af 5,000 kronor.

Utskottet hemstälde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson*, grefve *Ph. Klingspor, Th. Nyström, L. Grundberg, C. von Friesen, C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

Efter föredragning af punkten anförde

Herr Pantzarhielm: Utaf samma skäl, som jag anförde under punkt 25, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan i denna punkt och bifall till reservationen.

Herr *Ernst Carlson* instämde häruti.

Vidare till anteckning förekom icke. Efter af herr vice talmannen i ämnet framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten afgifna reservation.

Punkten 34.

Godkändes.

Punkten 35.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att, med godkännande af den i statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 11 januari 1901 omförmälda stat och den i protokollet angifna bestämmelse i afseende å dess tillämpning, höja anslaget till farmaceutiska institutet, nu 20,050 kronor, med 18,450 kronor, eller till 38,500 kronor.

Den i statsrådsprotokollet omförmälda stat var af följande lydelse:

*Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.*

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftstat.
(Forts.)

	Lön. Kronor.	Tjenst- görings- penningar. Kronor.	Summa Kronor	Anmärkingar.
1 professor i kemi och kemisk farmaci.....	4,500	1,500	6,000	
1 professor i botanik och farmakognosi ...	4,500	1,500	6,000	
1 lärare i teknisk farmaci och författningskunskap.....	1,500	500	2,000	
1 lärare i fysik.....	1,500	500	2,000	
1 extra lärare i bakteriologi, arfvide ...	—	—	600	
1 föreståndare, arfvide sekreterare och kamrerare	—	—	500	
1 vaktmästare	650	300	950	
städning af lokalerna jemte skötsel af ångpanna samt värme- och ventilationsapparat	—	—	850	
materialier, instrument, böcker och samlingar	—	—	4,300	
bränsle, gas, vatten m. m.	—	—	2,100	
hyra för lokaler.....	—	—	6,800	
egendomens underhåll, renhållning och diverse	—	—	1,000	
Summa	—	—	42,500	

Om vaktmästaren i sådan egen- skap åtnjuter fri bostad, minskas, så länge denna för- mån kvarstår, lö- nen med 150 kro- nor.

Till bestridande af dessa utgifter be-
räknades afgifter af studerande kr. 4,000: —
statsanslag » 38,500: — kr. 42,500: —

Den i protokollet angifna bestämmelse innefattade, att, i hufvudsaklig enlighet med hvad nu är föreskrifvet, det belopp, hvar- med de studerandes afgifter kunde komma att öfverskjuta 4,000 kronor för år, finge efter Kongl. Maj:ts pröfning användas såväl till förbättring af materielen vid institutet som ock till bestri-

dande af förökad undervisning derstädes, i fall sådant finnes behöfligt.

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen, med godkännande af följande

Stat för farmaceutiska institutet:

Ang. omreglering af farmaceutiska institutets aflönings- och utgiftsstat.
(Forts.)

	Lön. Kronor.	Tjenstgöringspenningar. Kronor.	Summa Kronor	Anmärkingar.
1 e. o. professor i kemi och kemisk farmaci (jemte fri bostad eller, i saknad deraf, 1,000 kronor i hyresersättning).....	3,300	1,200	4,500	Efter fem år kan lönen höjas med 500 kronor och efter tio år med ytterligare 500 kronor.
1 e. o. professor i botanik och farmakognosi.....	3,300	1,200	4,500	
1 lärare i teknisk farmaci och författningskunskap.....	1,000	500	1,500	
1 lärare i fysik.....	1,000	500	1,500	
1 extra lärare i bakteriologi, arfvode.....	—	—	600	
1 föreståndare, arfvode sekreterare och kamrerare.....	—	—	500	
assistenter.....	—	—	8,400	Om vaktmästaren i sådan egenkap åtnjuter fri bostad, minskas, så länge denna förman kvarstår, lönen med 150 kronor.
1 vaktmästare.....	650	300	950	
städning af lokalerna jemte skötsel af ångpanna samt värme- och ventilationsapparat.....	—	—	850	
materialier, instrument, böcker och samlingar.....	—	—	4,300	
bränsle, gas, vatten m. m.	—	—	2,100	
hyra för lokaler.....	—	—	6,800	
egendomens underhåll, renhållning och diverse.....	—	—	1,000	
Summa	—	—	38,000	

<i>Ang. omregle- ring af farma- ceutiska insti- tutets aflönings- och utgiftstat. (Forts.)</i>	till bestridande af hvilka utgifter beräknas afgifter af studerande..... kr. 4,000: — statsanslag » 34,000: — Summa kr. 38,000: —
--	--

samt med förklarande i afseende å statens tillämpning, att det belopp, hvarmed de studerandes afgifter kunna komma att öfverskjuta 4,000 kronor för år, må efter Kongl. Maj:ts pröfning användas såväl till förbättring af materielen vid institutet som ock till bestridande af förökad undervisning derstädes, i fall sådant finnes behöfligt,

må höja anslaget till farmaceutiska institutet, nu 20,050 kronor, med 13,950 kronor, eller till 34,000 kronor;

b) att Riksdagen må förklara, att ofvan omförmälda ålders-tillägg må utgå af det under åttonde hufvudtiteln uppförda förslagsanslag: ålderstillägg; samt

c) att Riksdagen må medgifva, att en hvar innehafvare af de i staten upptagna extra ordinarie professorsbefattningarna må, med afseende å rätt till ålderstillägg, efter Kongl. Maj:ts bepröfvande tillgodoräknas den tid, han före tjenstens tillträdande må hafva vid universitet eller karolinska mediko-kirurgiska institutet innehaft likartad lärarebefattning, äfvensom att nuvarande innehafvare af lärarebefattning vid farmaceutiska institutet i kemi och farmaci samt i naturalhistoria och farmakognosi må vid förflyttning till någon af omförmälda extra ordinarie professorsbefattningar i berörda afseende tillgodoräkna sig den tid, de innehaft sina nuvarande lärarebefattningar.

I fråga härom anförde

Herr Waldenström: I denna punkt af statsutskottets betänkande förekommer liksom i Kongl. Maj:ts proposition en uppgift, om hvilken jag skulle åstunda att få höra en närmare förklaring af herr statsrådet och chefen för kongl. ecklesiastikdepartementet.

På sid. 161 i betänkandet citeras ur den kongl. propositionen bland annat följande: »Utom den i staten angifna kontanta aflöning åtnjote läraren i kemi och farmaci fri bostad inom den för institutet hyrda lokal», och på sid. 175 säger utskottet: »Då läraren i kemi för närvarande är i åtnjutande af fri bostad, hvars årliga hyresvärde torde uppgå till minst 1,000 kronor, samt omöjligheten af hans bibehållande vid denna förmån icke blifvit till fullo visad» etc. Ser jag då efter, huru den nuvarande staten för farmaceutiska institutet ser ut, så finner jag den på sid. 160. Denna stat fastställdes 1881 och har sedermera ändrats 1891 och 1897. Enligt densamma har läraren i kemi och farmaci i lön 3,000 kronor och i tjenstgöringspenningar 1,500 kronor, alltså summa 4,500

kronor, hvartill kommer, att han såsom föreståndare har ett arfvode af 500 kronor. Men det står i staten icke ett ord om att han skall hafva fri bostad. Det synes därför högst märkvärdigt, att Kongl. Maj:t i sin proposition framställt det såsom en gifven sak, att läraren i kemi och farmaci skall åtnjuta fri bostad, och att statsutskottet icke närmare tagit reda på den saken, utan i sammanhang med löneregleringen säger, »att han synes fortfarande böra komma i åtnjutande af densamma och att anteckning derom bör i staten intagas».

Att statsutskottet sålunda i den nya staten för farmaceutiska institutet föreslagit, att läraren i kemi skall hafva fri bostad eller i saknad deraf 1,000 kronor i hyresersättning, det är så mycket mer märkvärdigt, som statsverket hyr lokal för farmaceutiska institutet, men alldeles icke för någon bostad. Den våning, som läraren i kemi disponerar, är visserligen icke af utskottet upptagen till mer än »minst 1,000 kronor», men den består af 6 rum och kök och lär med det läge, den har, icke kunna taxeras till mycket mindre än 2,000 kronor allra helst i betraktande deraf, att innehavaren tillika begagnar sig af de gaslägor, som staten betalar för farmaceutiska institutets räkning.

Innan jag går vidare, skulle jag nu önska att af herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få upplysning om huru det är möjligt, att föreståndaren kunnat annektera en sådan våning inom en lokal, som är hyrd för farmaceutiska institutets räkning, en våning som upptager i det närmaste $\frac{1}{3}$ af hela den hyrda lokalen, under det att institutet sjelft fått nöja sig med ett laboratorium under all kritik, ett laboratorium afsedt för 24 elever, ehuru der måste undervisas bortåt 100. Man har också funnit nödvändigheten af att utvidga detta laboratorium, men detta har icke skett genom att taga tillbaka några af föreståndarens rum, utan man har i stället för ändamålet inredt en vedkällare med dåligt ljus och usel ventilation, så att de, som skola arbeta der, fara ganska illa.

Jag anhåller alltså, som sagdt, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet må till upplysning för kammaren gifva mig svar på den fråga, jag framställt.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet Claëson: Den upplysning, jag kan lemna i detta fall, är icke stor. Jag har icke till hands något formligt beslut, hvarigenom denna förmån blifvit läraren i kemi tillförsäkrad, men det har sagts mig och tyckes vara en tradition, att den rätten tillkommer honom. Nu har emellertid — såsom kammaren behagade finna af den stat, som Kongl. Maj:t framlagt för Riksdagen — afsigten varit, att bostadsförmånen skulle upphöra, och föreståndaren i stället få ordinarie professors lön. Jag vill bestämdt minnas, att det är angifvet i Kongl. Maj:ts proposition, att bostadsförmånen skulle upphöra. Rörande denna förmåns

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflövnings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

Ang. omregle- tillkomst kan jag deremot — som sagdt — icke lemna någon be-
ring af farma- stämd upplysning.
ceutiska insti-

tutets
afsnings- och
utgiftsstat.
 (Forts.)

Herr Waldenström: Ja, det står verkligen i Kongl. Maj:ts proposition, att bostadsförmånen skulle upphöra under förutsättning att lönen ökades till 6,000 kronor, men rörande tillkomsten af denna så kallade förmån finnes icke något antydt, utan den är helt enkelt något, som kommit till på sidan af hvad Kongl. Maj:t och Riksdagen beslutat. Ty i staten för farmaceutiska institutet, sådan den lyder efter den sista regleringen år 1897, hvilken stat återfinnes i Kongl. Maj:ts proposition och i utskottets betänkande här på sid. 160, heter det väl, att om vaktmästaren skall hafva bostad, skola 150 kronor afdragas å hans lön; men om någon bostad för föreståndaren, med eller utan afdrag å lönen, står alls icke taladt. Ännu mera oförklarligt är det, att han fått besitta denna våning, då man vet, att farmaceutiska institutet kämpat med stora svårigheter till följd af sina tränga lokaler, så att det icke kunnat taga emot alla anmälda elever, utan måst tillbakavisa ungefär en fjerdedel.

Hvad för öfrigt den nu af Kongl. Maj:t föreslagna staten angår, så grundar den sig på ett förslag till stadgar för farmaceutiska institutet. Detta förslag till stadgar, utarbetadt inom institutet, har af medicinalstyrelsen granskats, och medicinalstyrelsens förslag till stat har Kongl. Maj:t följt. Det återfinnes på sid. 166 i betänkandet. I hvad afseende skiljer sig nu denna stat ifrån den, som statsutskottet föreslagit? Jo, Kongl. Maj:t har föreslagit 12,000 kronor för de båda professorerna, plus 500 kronor för den som är föreståndare, under det att enligt utskottets förslag högsta lönen för dem skulle blifva sammanlagdt 11,000 kronor. Men derjemte skulle enligt utskottets förslag föreståndaren hafva utom särskildt arfvode fri bostad eller också 1,000 kronor i hyresbidrag, och detta gör, att summan enligt båda förslagen blir 12,000 kronor plus 500 kronor för föreståndaren. Då nu båda dessa professorer äro lika kvalificerade och hafva ungefär lika tienstgöring, så frågas, om det är rimligt och billigt, att den ene professorn skall hafva 5,500 kronor och den andre 5,500 kronor, plus såsom föreståndare 500 kronor, plus en våning eller också i brist derpå 1,000 kronors hyresersättning. Medicinalstyrelsen och Kongl. Maj:t ha ansett, att de böra hafva lika lön, eller 6,000 kronor hvar, och det synes vara billigt. Jag skall därför taga mig friheten framställa det förslag, att statsutskottets hemställan måtte af kammaren godkännas, dock med den ändring i afseende å de 2 professorernas löneförmåner, att Kongl. Maj:ts förslag i denna del, som är öfverensstämmande med medicinalstyrelsens förslag, måtte blifva af kammaren antaget. Det ekonomiska resultatet blir ju ungefär detsamma för statsverket.

Herr Hedin i Stockholm: Jag skall till en början be att få påpeka att det uttryck, som den ärade föregående talaren använde — ett ord ur den nyare politiska terminologien — för att beteckna det förfaringssätt, hvarigenom föreståndaren för farmaceutiska institutet kommit i besittning af en bostad, hvilkens hyresvärde talaren säkerligen också angaf korrekt — åtminstone icke för högt — att detta uttryck, säger jag, är alldeles befogadt. Om denna bostad, som föreståndaren disponerar i den förhyrda lokalen, verkligen någonsin blifvit till honom af behörig myndighet öfverlemnad eller honom tillerkänd, skulle det icke vara tänkbart i ett land som vårt, att man ej skulle kunna finna något spår af, när det skett och huru det gått till.

*Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
afönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)*

Nu hör jag, att herr Waldenström icke funnit något spår. Äfven jag har forskat efter något sådant, men icke varit i stånd att finna det, ehuru jag haft tid dertill ända sedan ett år tillbaka, då jag första gången fick kännedom om detta högst egendomliga förhållande. Det synes mig därför särskildt märkvärdigt, att, när man nu skall skrida till en lönereglering, föreståndaren rent af skall få en belöning för detta — hvad skall jag säga? — för detta »förfarande» — det är ett af kyrkomötets uttryck, och jag finner det högst användbart här, ehuru den församlingen annars icke har någon hög kurs i det allmänna omdömet.

Jag skall för öfrigt så godt först som sist bekänna, att jag anhåller om bifall till herr Waldenströms förslag, och skall till hvad han anförde ytterligare lägga några skäl. Kanske jag då skulle få börja med en allmän anmärkning, hvartill ett förslag sådant som det nu föreliggande gifver en alldeles osökt anledning.

Det inträffade för ett antal år sedan, att en nu mera afliden tjänsteman i ett verk här i Stockholm, någon tid, några månader eller ett halft år efter det han fått sin sista befordran — han är nu bortgången sedan flere år tillbaka — yttrade till en närmare bekant här i hufvudstaden, en praktiserande läkare, följande: »det är oförskömmadt att man» — och med man menade han sig sjelf — »skall ha så mycket betaldt för så litet göra». Det är ett sällsynt erkännande inför andra, hvaremot jag hoppas, att det finnes ganska många, som erkänna det inför sig sjelfva. Denna bekännelse föll mig i minnet nu likasom den gjort det flera gånger förut, då jag fått någon anledning att reflektera på den märkliga olikheten i sättet, hvarpå en temligen stor kategori embets- och tjänstemän här i landet behandlas i jämförelse med en viss annan kategori. Med den förra menar jag innehafvarne af de högsta läroposterna i landet: universitetsprofessorerna, lärarne vid de högre specialskolorna, embetsmän vid hvad jag skulle kunna kalla de praktiskt vetenskapliga institutionerna, såsom t. ex. kongl. biblioteket, statistiska centralbyrån, riksarkivet o. s. v. Vid en lönereglering för dem har man utgått från den synpunkten, vill det synas, att deras arbete skulle vara mindre värdt än ett mycket stort antal admini-

Ang. omregle- ring af farmaceutiska institutets aflönings- och utgiftsstat. (Forts.)

strativa embets- och tjänstemäns arbete Detta är högst förunderligt. Om jag jemför båda dessa två kategorier af embets- och tjänstemän, jemför de kvalifikationer, som fordras af de nämnda professorerna m. fl., den ålder vid hvilken det antages, att de kunna hinna fram till en någorlunda skapligt aflönad plats, fordringarna på deras arbetspligt med förhållandet i samma afseenden: underbyggnad i vetenskapligt hänseende, ålder vid hvilken en skäligt aflönad plats uppnås och arbetsprestationerna under årens lopp, hvad t. ex. den stora mängden af departementala embetsmän angår, är skilnaden synnerligen frappant deri, att de, på hvilka jag ställer de allra största fordringar, äro utrustade med sämre lön än de, på hvilka jag ställer de mindre fordringarna. Detta är ett så pass anmärkningsvärdt förhållande, att jag vill tro, att om, såsom jag många gånger förlidet år hörde, den ifrågasatta dyrtidstilläggsanordningen i sjelfva verket är en inledning till en lönereglering, som icke kan länge uteblifva, man då måtte revidera sjelfva de grunder för bestämmandet af statstjenarnes lön, hvilka slagit ut på sätt jag nyss antydde, och som väl näppeligen kunnat undgå någons uppmärksamhet, nemligen att man i korthet sagdt aflönar en departemental tjänsteman för ett mycket måttligt arbete, en tjänsteman, på hvilken man ställer ojemförligt ringare fordran i afseende på vetenskaplig underbyggnad och insigt än på en universitetslärare, en tjänsteman, som redan vid tidigare år kommer fram till en bättre aflönad plats, än förhållandet är med lärare vid universiteten, att man, säger jag, aflönar den förre så, som om man hölle det för en alldeles gifven sak, att denne bör tillgodoses bättre än den, som kanske vid 40 eller ett par och 40 års ålder får en e. o. professorsplats, hvilken anses böra nöja sig med en ringare lön än den, som vid tidigare ålder kommer fram till ett embete i ett departement, der han, kan man säga, ungefär bestämmer qvantiteten af sitt arbete sjelf. Man kan ju säga, att det ej heller finnes någon som öfvervakar, huru en professor arbetar. Nej, därför att arbetet är af den beskaffenhet, att, om de icke öfvervaka sig sjelfva i det hänseendet, de aldrig komma att bära professorstiteln; och om undantag härifrån någon gång skulle göras, komme den som dertill gjorde sig skyldig icke länge att bära titeln med heder.

Hvad jag nu sagt vill jag i någon mån tillämpa på den föreliggande frågan. Vi ha här att göra med, hvad jag kallar en högre specialskola. Är det nu verkligen billigt att begära, att professorn uti naturhistoria och farmakognosi, en man hvilkens vetenskapliga grundläggning, såsom för hvar och en är lätt att öfvertyga sig om, har sträckt sig vida öfver den persons, som här i aflöningsväg gynnas mycket mera, att den man, som förut tjänstgjort såsom professor vid karolinska institutet, derefter innehåft ett professors-embete i Upsala, när han blifver professor vid farmaceutiska institutet icke skall förunnas större lön än de 4,500 kronor, som här äro ifrågasatta, jemte två små ålderstillägg, helst som han redan

för länge sedan åtagit sig ett väsentligt drygare arbete än det, som var honom ålagdt. Hvarför har han gjort detta? Derför, att hans vetenskapliga insigter och låtom oss säga hans vetenskapliga pligt-känsla inför den ungdom, som han har att handleda, har sagt honom, hvad han sedermera gjort gällande inför sina kolleger, att den praktiska handledning, han lemnat dem i mikroskopiska undersökningar, varit ett oundgängligt vilkor för en grundläggande undervisning åt farmaceuterna. Derför har han sjelfmant fäst uppmärksamheten derpå, åtagit sig denna undervisning utan att därför åtnjuta någon den ringaste ersättning utöfver den anspråkslösa lönen. Det synes mig därför, som om detta också skulle kunna anföras såsom ett skäl för att nu icke pruta på Kongl. Maj:ts mycket måttliga förslag. Kongl. Maj:t är van vid, att, när det är fråga om vetenskapsmän, begära mycket vackert och stundom riskera att ändå icke få hvad som begäres. Att då nedsätta det af Kongl. Maj:t begärda löneanslaget finner jag vara så pass obilligt, att jag nästan vågar känna mig öfvertygad derom, att Andra Kammaren icke skall vid närmare besinning vidhålla det förslag, som här föreligger. Ty det kan man ju icke säga, att Andra Kammaren med uppsåt och vett och vilja visat obillighet i löneregleringar. Och i många fall, såsom vid fastställandet af proportionen mellan aflöningsförmåner för vetenskapligt bildade embetsmän och administrativa embetsmän, är det ju ej denna kammare eller Riksdagen, som har initiativet, utan det är Kongl. Maj:t. Om nu denna proportion en gång blifver erkänd såsom en oegentlighet, så kommer nog Kongl. Maj:t att få taga den större delen af ansvaret. Jag menar icke den nuvarande Kongl. Maj:t och hans representant in casu, utan en Kongl. Maj:t, som har lefvat mycket länge i denna atmosfer af politik. Det kan icke, såsom statsutskottet gjort, sägas, att man icke påvisat *omöjligheten* af att låta föreståndaren behålla den betydliga löneförmån, som, på sätt herr Waldenström efter naturen skildrat, kommit i hans händer. Man kan säga, att visserligen förhåller det sig så, om man nemligen påstår, det ingen orätt eller skada sker, om man fortfarande låter honom, *till detta läroverks afbräck*, hvilket det nu varit i så många år, behålla denna aflöningsförmån. Men går man icke in derpå, hvilket man dock får göra — herr Waldenström upplyste nyss om i hvilken belägenhet undervisningen i denna skola varit försatt i brist på något så när hyggliga lokaler — erkänner man, att denna löneförmån icke bör åt honom bevaras på undervisningens och lärjungarnes bekostnad, då får man också erkänna, att det är fullt bevisadt, att denna löneförmån icke skäligen och rimligen kan åt honom bibehållas, om det för öfrigt vore af någon billighet och rättvisa påkalladt, att han skulle behålla en löneförmån, som han kommit i besittning af på sätt nyss beskrifvits. Ty det är visst och sant, att denna löneförmån icke blifvit åt honom lagligen upplåten. Sådant sker icke i vårt land, utan att någon kan påvisa något spår af, när det har skett, och huru

*Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)*

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

det skett; och det är rent omöjligt, om också föreståndaren själf en gång till skulle skrifva, att det grundar sig på ett riksdagsbeslut. Om det så gör, ligger det riksdagsbeslutet i en sådan historisk tid, att det väl icke vore möjligt att draga fram det i ljuset hvarken i tryck eller i autentiskt manuskript. Nej, han har icke fått förmånen sig tillerkänd. Om det nu kan anses riktigt, att, på grund af en sålunda tillkommen häfd, han skall få en motsvarande förmån, ja, det må nu så vara, om statsutskottet och i dess spår Andra Kammaren finner lämpligt att på det sättet uppmuntra ett mindre korrekt tillvägagående, men då ber jag i ett högre intresse än denne egenmäktige föreståndares ekonomiska intresse, att det måtte blifva i form af en hyresersättning och att skolan måtte få disponera de lokaler, som för skolan äro från början afsedda och som skolan behöfver. Det ingick ju uppenbarligen i herr Waldenströms förslag, så att då får jag finna mig i att fortfarande instämma med honom, ehuru jag helst skulle se, att man här helt enkelt återbördade någonting, som på ett minst sagdt oregebundet sätt har frångått det offentliga.

Jag skall tills vidare inskränka mig till detta yttrande, ehuru här väl skulle vara en del andra saker att anföra till förmån, till bevislig och oomtvistlig rättvisa åt ett håll och till någonting annat än förmån, men likväl också — rättvisa åt ett annat håll. Jag vågar således anhålla, att kammaren täcktes bifalla det förslag, som blifvit af herr Waldenström framställt.

Herr Wallis: Jag ber att få säga några ord till förmån för Kongl. Maj:ts förslag i hvad det rörer aflöningen åt de två hufvudlärarne vid farmaceutiska institutet.

Omregleringen af farmaceutiska institutets stat har stått på dagordningen rätt länge, beroende på att denna stat är mycket gammal, ända från år 1881. Under denna tid har den medicinska vetenskapen utvecklats sig på ett sällspordt sätt, och det är klart som dagen att, då de vetenskaper, på hvilka apotekarnes verksamhet grundar sig, också varit underkastade denna utveckling, skola också anspråken på de kunskaper, som dessa yrkesutöfvare måste inhemta, i väsentlig mån stegas. Vi finna, att utomlands hafva i afseende på anordningen af de farmaceutiska instituten och den farmaceutiska undervisningen högst väsentliga förbättringar vidtagits öfverallt, äfven i våra grannländer. Ser man på det kongl. förslaget, finner man, att detta är i hög grad sparsamt tilltaget. Jemför man den af Kongl. Maj:t begärda staten med motsvarande i utlandet, t. ex. den i Danmark, finner man, att här begäres anslag för endast tvenne hufvudlärare. I Danmark äro ämnena fördelade på 4 hufvudlärare; hvar och en af de svenska lärarne har tvenne ämnen, hvilka i Danmark skötas af hvarterdera sin särskilda representant. Då man nu vidare finner, att kvalifikationerna för dessa lärare ställas lika högt som för lärarne vid de medicinska fakulteterna och att det

arbete, som åligger dem, är, efter hvad jag tagit noga reda på, väsentligt högre, än det som åligger universitetslärarne, finner jag det fullt befogadt, att, såsom Kongl. Maj:t äskar, dessa lärare äfven aflönas lika högt som professorerna vid universiteten och tekniska högskolan. Kastar man en blick på undervisningsordningen vid farmaceutiska institutet, finner man, att dess tvenne hufvudlärare ha sex föreläsningstimmar i veckan; vi veta, att lärarne vid universiteten icke ha mer än fyra. Vidare finner man, att terminerna vid farmaceutiska institutet äro väsentligen längre än vid universiteten, slutligen att de båda lärarne ha ett mycket drygt arbete med undervisningskurser, hvilka bestå i laboratorieöfningar. Hvar och en, som har kännedom om dessa naturvetenskapliga discipliner, vet, att dessa öfningar just utgöra den drygaste delen af arbetet.

*Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftstat.
(Forts.)*

Jag finner således, att det är till fullo ådagalagdt, att den af Kongl. Maj:t önskade löneförhöjningen är fullt berättigad.

Jag finner vidare att Kongl. Maj:ts önskan om lika stor lön åt dem hvardera är fullkomligt riktig. Undersöker man nemligen, hvilka åligganden tillhöra dem, finner man, att de äro hvarandra motsvarande. Till förmån för utskottets framställning, som ju går ut på att göra en väsentlig åtskilnad mellan dessa lärare, kan det visserligen sägas, att i 1881 års stat var den enes lön 4,500 kronor, den andres deremot endast 4,000 kronor. Det berodde emellertid derpå, att vid den tiden hade den lärare, som förestod den kemiska afdelningen, skyldighet att öfvervaka och leda laborationerna; någon sådan skyldighet att öfvervaka och leda laborationer var deremot icke på den tiden ålagd den lärare, som förestod den natural-historiska och farmakognostiska afdelningen.

Vetenskapens utveckling har emellertid medfört att vid alla utländska farmaceutiska institutioner dylika laborationsöfningar ha blifvit införda äfven å denna afdelning. Den nuvarande innehafvaren har också, utan att vara skyldig dertill, sjelfmant infört dessa öfningar och under sin tjenstetid, hvilken uppgår till sex år, underkastat sig det stora besvär, som med dem är förenadt. Det är alldeles gifvet, att, för så vidt Kongl. Maj:ts framställning är riktig, att båda dessa lärare ha lika stor undervisningsskyldighet — och det är en sak, som äfven af läraren i kemi blifvit till fullo erkänd — så talar detta, synes det mig, afgjort till förmån för Kongl. Maj:ts förslag.

Jag vill nu tillägga, hvad redan den föregående talaren framhållit, nemligen att genom att antaga Kongl. Maj:ts förslag komma vi ifrån det oeffterrättlighetsstillstånd, som blifvit af den föregående talaren påpekadt. Det är enligt min mening ett alldeles obegripligt sakförhållande detta, att under 20 års tid en så stor våning, som nu torde ha ett årligt hyresvärde af närmare 2,000 kronor, kunnat utan vidare tillerkännas en af dessa lärare, och detta utan något föregående riksdagsbeslut. Det synes mig vara nödvändigt, att vi följa Kongl. Maj:ts önskan i detta hänseende och komma från ett

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

sådant oegentligt förhållande. Det göra vi genom att antaga Kongl. Maj:ts förslag, och genom att antaga detta tillgodose vi rättvisans kraf icke blott i afseende å dessa lärares aflöningsförmåner, utan äfven deri, att, då de båda måste ha samma kvalifikationer och samma arbetsmängd att utföra, de båda också böra bli lika högt aflönade.

Jag yrkar alltså bifall till Kongl. Maj:ts förslag i hvad det rör löneförmånerna för de två hufvudlärarne vid farmaceutiska institutet.

Herr Johansson i Noraskog: För att möjligen skingra det tvifvel, som uppstått rörande tillkomsten af den bostadsförmån, professorn i kemi vid farmaceutiska institutet innehar, vill jag ur 1881 års statsverksproposition meddela några ord, som må hända kunna gifva förklaring på den gåtan. Sedan det omtalats, hur farmaceutiska institutet tillkommit, säges det på ett ställe: »För att bereda läroanstalten tillräckliga och tjenliga lokaler hade emellertid apotekaresocieteten låtit i sin fasta egendom vid Rörstrandsgatan» — samma gata, som nu mera kallas Wallingatan — »här i staden uppföra, inreda och med dyrbar undervisningsmateriel förse en ändamålsenlig byggnad, innehållande sex laboratorierum, *bostäder för laboratorer*» — samma bostad som här talats om — »amanuens och vaktmästare, rum för samlingar m. m., i hvilken byggnad institutet varit sedan år 1863 inrymdt mot en till societeten från årsanslaget utgående årlig hyra af 2,600 kronor.» Det kan ju vara öfverflödigt att följa utvecklingen af institutets historia längre fram. I det yttrande, medicinalstyrelsen då afgaf för regleringen af lönerna vid institutet, får man se på ett ställe, att »medicinalstyrelsen ansett billigt, att de begge hufvudlärarne, under förutsättning att de icke med lärarebefattningen förenade annan tjenst, borde, med benämning af professorer, erhålla högre lön än den nuvarande, dock så, att *professorn i kemi och farmaci*» — som tillika är laborator, och — »som hade vida större undervisningsskyldighet än professorn i naturalhistoria och farmakognosi, erhöle 4,500 kronor i lön *jemte tillräcklig bostadslägenhet vid läroverket*, hvaremot 4,000 kronor syntes vara nöjaktig ersättning åt professorn i naturalhistoria och farmakognosi.» Derefter kommer ytterligare: »Billigt syntes äfven, att lärarens i kemi nu *allt för trånge boställslägenhet ökades* med de dertill angränsande tvenne rum, som för närvarande vore upplåtna åt vaktmästaren, hvilken i ersättning borde erhålla 400 kronor till hyra af annan lägenhet, helst i samma gård, hvartill utväg förmålt skola finnas.» Der har man således ursprunget till hela den bostadshistorien. Det är ganska egendomligt att finna, när man följer utvecklingen af det förslag, som år 1881 framlades, både i det ena och det andra afseendet, att bostadsförmånen för den ene professorn är alldeles borttappad, på samma sätt som nu i den kongl. propositionen.

Det är endast dessa upplysningar jag velat meddela, utan att framställa något yrkande i frågan.

Ang. omreglering af farmaceutiska institutets aflönings- och utgiftsstat. (Forts.)

Herr Waldenström: Ja, det är mycket riktigt, att det — såsom herr Johansson läst upp — var förslaget och önskadtt allt det där. Men här ha vi att rätta oss efter, hvad Riksdagen beslutit. Att man kan komma 20 år efter ett riksdagsbeslut och säga, att i Kongl. Maj:ts proposition ingick begäran om 1,000 kronor eller 2,000 kronor för det och det ändamålet, betyder ingenting, ty det är Riksdagen som besluter, hvad lön vederbörande professor skall ha. Och när Kongl. Maj:ts proposition och Riksdagens beslut icke stämma öfverens, så är det det senare, som gäller. Riksdagen beslöt också en ny stat år 1881, och sedan ändrades den år 1891 och år 1897. Aldrig beslöts dock att bevilja någon bostadsförmån åt läraren i kemi, utan den är, såsom jag sade, tillkommen alldeles vid sidan af Riksdagens beslut. Jag kan icke heller föreställa mig, att den beror på något kongl. bref, ty Kongl. Maj:t har ej rättighet att genom ett särskildt bref gifva lärare några löneförmåner utöfver dem, som Riksdagen beslutit.

När nu statsverket hydr hela denna lokal för undervisningens behof och icke upplåtit någon del deraf till bostad åt läraren i kemi och farmaci, så kan man nog icke förklara, huru han kommit åt sin nuvarande våning.

Här torde också böra observeras, att statsutskottet i punkt 100 i detta betänkande tillstyrker ett anslag af 5,000 kronor till inredning af nya lokaler för apotekselevers undervisning. Angående denna utvidgning yttrar en af de nuvarande hufvudlärarne i en reservation följande ord:

»Fullkomligt delande styrelsens åsigt beträffande den redan länge rådande samt år efter år i allt högre grad känbara bristen på erforderligt utrymme inom de vid farmaceutiska institutet för undervisning till apotekare-examen upplåtna lokalerna, instämmer jag i framhållet behof af dessas utvidgande — ett behof, som gifvetvis kommer att än ytterligare stegras, om till institutet i enlighet med föreliggande förslag äfven skall förläggas apotekselevers utbildning för farmacie studiosi- (kandidat-) examen. Deremot kan jag ej obetingadt biträda den utväg, som af förslagsställaren angifvits för ernående af ökadtt utrymme, och hvilken äfven föreligger såsom styrelsens förslag. Jag anser nemligen med stöd af gällande hyreskontrakt och institutets stat (Kongl. Maj:ts nådiga bref den 13 maj 1881), att den för undervisningens upprätthållande vid institutet förhyrda lügenheten — fränsedt eventuel vaktmästarebostad — är afsedd uteslutande till undervisningslokaler, och att förhyrandet af nya tillökningslokaler först då kan ifrågasättas, när redan befintliga lokaler blifvit upplåtna för sitt ändamål och för detta möjligen befunnits otillräckliga.»

Ang. omgref-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

Ja, det är ju alldeles orimligt, att man skall ha i den hyrda lägenheten 6 rum och kök, som professorn disponerar utan tillåtelse från Riksdagen, och att man på grund deraf kommer och begär flere tusen kronor för att hyra och inreda andra rum för undervisningens behof. Nej, herr talman, det der går verkligen alldeles för långt.

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Det går så ledigt för herr Waldenström att tala, att han minsann kan säga nästan hvad som helst, men jag tror icke, att det går för någon annan att klämma till med sådana der uttalanden, som t. ex. nyss om föreståndaren, att han »annekterat» sin våning o. s. v., och jag tror, att icke hvem som helst kan säga något sådant utan vidare, äfven om han skulle ha panna att kläcka ur sig något dylikt. Det finnes dock personer, som både vilja och kunna det.

Emellertid har nog denne lärare haft bostaden med sin goda rätt, och ingen, hvarken apotekaresocieteten eller någon annan, har hindrat honom i utöfvande af denna rätt. Såsom synes af den kongl. propositionen, skulle han mot det att han blefve ordinarie professor och i och med det finge en lön af 6,000 kronor, vara skyldig att afstå från sin bostad. Vi hörde nyss herr Johan Johansson i Noraskog läsa upp, hur det gick till, då han erhöll denna bostadsrättighet, och som vi då funno, var det på framställning af medicinalstyrelsen. Jag tror därför, att vi icke kunna förneka, att han suttit der i sin goda rätt. Vid behandlingen af detta ärende inom utskottet ha vi dessutom ansett det vara af vigt, att föreståndaren och chefen för detta institut, hvilken ju skall handleda alla dessa elever och hafva ständig tillsyn öfver alla de kemiska preparaten och mera sådant, som der finnes, sjelf bor på platsen, och så tror jag uppfattningen varit vid de föregående tillfällen frågan varit före.

Nu ha vi emellertid icke ansett det vara skäligt och riktigt att så här i en hast göra dessa båda lärare till ordinarie professorer, såsom Kongl. Maj:t föreslagit. De skulle, om detta förslag bifölles, blifva likställda med lärarne vid karolinska institutet, men om så sker, komma nog lärarne vid karolinska institutet med framställning och säga, att när de personer, som äro lärare åt apotekarne, ha 6,000 kronor, så är det inte mer än rätt, att lärarne för läkarne få högre ersättning. Det var verkligen betecknande, då herr Wallis på stockholmsbanken sade, att dessa nu ifrågavarande lärare skulle blifva jemförliga med universitetsprofessorerna och lärarne vid tekniska högskolan, men han sade icke med professorerna vid karolinska institutet; jag fäste mig särskildt vid att han icke nämnde dem. Han kan således ha fria händer i detta afseende, när nästa gång ett förslag föreligger att höja lönerna för professorerna vid karolinska institutet. Bifalles Kongl. Maj:ts förslag, kunna vi

vara öfvertygade om, att sådana framställningar komma att ske hela linien utefter.

Vi ha emellertid ansett, att man bör göra dem till extra ordinarie professorer. På det sättet höjes deras ställning äfven uti ekonomiskt afseende, och denna höjning är icke så obetydlig. Det högsta, som läraren i kemi och farmaci förut kunde komma upp till, var 4,000 kronor, nu deremot får han genast 4,500, med två ålderstillägg, således en slutsumma af 5,500 kronor. Det är icke en så liten ökning detta, 1,500 kronor. Och han bör ganska snabbt komma upp till denna summa, 5,500 kronor, då han har rättighet att räkna sina föregående tjensteår. Hvad som här är sagdt om den ene, gäller äfven om den andre, ty den enda skilnaden är i fråga om bostaden. Vi ha nemligen trott det vara riktigast, att den, som är chef och föreståndare och hvilken som sådan skall bära ansvaret för institutionens ledning och bevarande, är något bättre situerad. Det är af dessa skäl, som jag tror, att statsutskottets förslag tryggt skulle kunna bifallas.

Hvad beträffar lokalen och dess inredning, så ha vi sjelfva varit deruppe och sökt sätta oss in i de ändringar, som apotekarsocieteten föreslagit, och vi öfvertygade oss då om, att det var fullkomligt god plats och tillräckligt utrymme, så att man behöfver icke vara i den der källaren, som herr Waldenström omnämnde. Det är en kyrka inpå gården, hvilken användes till något fri-religiöst ändamål, och denna kyrka blir en alldeles utmärkt undervisningslokal, när den, som förslaget innehåller, blir sammanbyggd med det andra huset. Efter allt hvad vi kunnat finna, är lokalen sådan, att det mycket väl låter sig göra, att föreståndaren bor på platsen. Derest det icke kan ske, hvilket man då icke kan hjälpa, är honom tillförsäkradt ett hyresbidrag å 1,000 kronor. Så ligger frågan för närvarande.

Det gäller här, om man vill göra dem till ordinarie professorer och gifva dem 6,000 kronor i lön samt likställa dem med professorerna vid karolinska institutet eller om man icke vill göra detta. Den skilnad, som nu förefinnes mellan dem, består deruti, att föreståndaren har 4,500 kronor, då den andre deremot har 4,000 kronor i lön; om Kongl. Maj:ts förslag åter antoges, skulle denna skilnad i afseende å deras löner upphöra, dessa skulle blifva lika för båda i allting.

Herr vice talman, jag anhåller om bifall till statsutskottets förslag.

Herr Hedin i Stockholm: Jag tillmäter mig icke tillräcklig insigt för att kunna bedöma den fråga, som väcktes af den ärade ledamoten af statsutskottet, huruvida icke nemligen kompetensfordringarna på dem, som undervisa de blifvande läkarne, måste vara väsentligt högre än på de lärare, som undervisa farmaceuterna. Men jag har ingen anledning att tro, att detta åskådnings-

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftstat.
(Forts.)

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

sätt godkännes af dem, som hafva verklig kompetens — icke blott bättre kompetens än jag, utan till och med bättre kompetens än den ärade talaren — att afgöra en sådan fråga. Denna sats har för öfrigt icke någon tillämplighet i detta fall, der en lärare i naturalhistoria och farmakognosi kommit till denna plats från att ha varit lärare i kemi med åliggande att undervisa blifvande läkare. Att han sjelf icke uppfattade sin skyldighet såsom lärare för blifvande apotekare såsom varande af någon lägre kvalitet, utan att han ansåg, att det påfordrades för dem en verkligt vetenskaplig undervisning, det lär väl ådagaläggas bland annat af det faktum, som jag nyss omförmälde, att han, föranledd af sitt intresse för ämnet och sin känsla af pligt mot sina lärjungar, sjelf väckte frågan om en vidare gående undervisning än den, som hans företrädare hade meddelat farmaceuterna; han åtog sig, i följd af eget initiativ och utan ett öres ersättning, lemna 100 timmars undervisning i ett ämne, som icke dittills hade ingått i den farmaceutiska undervisningen, men som — säger han — utgör en nödvändig förutsättning för en verkligt rationel handledning af de blifvande farmaceuterna. Jag tror näppeligen, att man från den förutsättningen, att de kvalifikationer, som fordras af farmaceuternas lärare, skulle vara väsentligt ringare än de, som fordras af lärare vid medicinska fakulteten, kan komma till den slutsats, som den ärade statsutskottsledamoten nyss ville göra gällande.

Hvad beträffar det, att det skulle vara så synnerligen nyttigt, att föreståndaren hade bostad inom läroverket, vet jag för min del näppeligen att nämna något enda exempel på, att det har varit fördelaktigt i något hänseende, att chefen för ett läroverk eller någon annan institution här i landet har haft boställsvåning inom den lokal, som har varit afsedd till embetsrum eller lärorum. Jag vet icke något exempel derpå; men jag vet många exempel på motsatsen, och jag förmodar, att de äro lätt räknade här i kammarerna, som icke ha kännedom om åtskilliga sådana exempel, huru märkvärdigt det gerna går att de, som ha fått bostad inom ett statens hus, der de ha sin embetsverksamhet förlagd, göra det trångbodt för allt annat inom det huset, utom för sig sjelfva. Att Kongl. Maj:t talar om denna aflöningsförmån, bostaden, såsom den ärade ledamoten af statsutskottet påpekade, ja, det bevisar ju alldeles ingenting för, att denna förmån skulle på rätt sätt ha kommit i innehafvarens hand, och det säger icke heller Kongl. Maj:t. Kongl. Maj:t anför ett *faktum* — som det visst icke faller någon in att bestrida — nemligen att föreståndaren vid farmaceutiska institutet har och i många år faktiskt har haft denna förmån. Men dermed är ingenting afgjortt angående hans rätt i det föreliggande fallet. Hvad betydelse än må tillmätas de uttalade önskingarna, så är att märka, att jemte dessa önskingar förekom äfven något annat i det, som lästes upp för oss, nemligen en tydligt uttalad förutsättning, att man icke skulle inkräkta på de till-

gängliga lokalerna till afbräck för läroverkets behof. Att detta emellertid skett, hafva vi hört genom de exempel, herr Waldenström anført. Jag skall härtill lägga ett annat. Kan det vara rätt och rimligt, att man för utvidgning af föreståndarens bostadslägenhet der i huset skall få, jag kan nästan säga, förderfva ett museum, som tillhör läroverket och som grundats af en Mosander, Wahlberg och Oskar Sandahl med flere andra? Ja, jag förmodar, att jag kan begagna uttrycket *förderfva*, ty detta museum har — jag vet icke huru många år men under en ganska lång tid — varit uppflyttadt på en vind, der det väl varit oåtkomligt, åtminstone föga användbart för dem, som velat studera detsamma. Jag kan icke tänka mig, att vinden är rätta förvaringsrummet.

Detta är ett bevis att lägga till de redan anförda, att undervisningens ändamål fått träda tillbaka, då det befunnits behöfligt att åt föreståndaren bereda en bostadslägenhet, sådan som denne ansett för sina behof önskvärd.

Herr Waldenström: Herr talman, mina herrar! Jag ber om ursäkt, att jag har panna att åter uppträda mot herr Ivar Månsson i Träa och ytterligare upptaga kammarens tid för denna sak.

Det gäller icke så stora penningesummor, men en högst allvarlig principfråga. Herr Johansson i Noraskog har visat, att då staten 1881 bestämdes, var det på tal, att föreståndaren skulle hafva fri bostad. Men den omständigheten, att saken var på tal, och icke bifölls, men ändock sedermera realiserats — *det* är en allvarsam sak. Hade det icke varit tal om något sådant, skulle man kanske kunnat lättare förklara, huru det kommit till.

Hvad nu beträffar herr Ivar Månssons yttrande, att föreståndaren bott der i sin goda rätt, så beror det alldeles på, hur man tager ordet rätt. Naturligtvis har han bott qvar, när ingen sagt till honom att — ja, hvad säger man nu? — afflytta. Att han sålunda sjelf ansett sig hafva denna rätt, har naturligtvis berott på, att ingen gjort honom den rätten stridig, liksom det ju vid så många andra tillfällen händer, att menniskor innehafva saker och ting, till hvilka de anse sig hafva rätt, men hvilka, då saken drages inför rätta, likväl befinnas icke vara deras rättmätiga egendom. Då få de helt enkelt afstå dem.

Nu sade herr Ivar Månsson, att förutom bostaden skulle föreståndaren enligt nu gällande stat icke hafva annan förmån framför den andre läraren, än att han uppbure 4,500 kronor i lön, medan den andre hade 4,000 kronor. Men härvid är att märka, att han *dessutom* uppbär 500 kronor såsom föreståndare. Det glömdes herr Ivar Månsson alldeles bort, och han tillade, att om Kongl. Maj:ts förslag ginge igenom, så skulle båda lärarne få precis samma aflöningsförmåner. Nej, visst icke. Föreståndaren får ju i en särskild post just såsom föreståndare 500 kronor. Men dertill kommer en annan förmån. För närvarande har han nemligen såsom förestån-

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftstat.
(Forts.)

Ang. omregle- dare att sköta den ekonomiska förvaltningen, bokföringen och öfriga
ring af farma- skrifgöromål, men enligt det nu föreliggande förslaget skulle för
ceutiska insti- dessa göromål tillsättas en särskild sekreterare och kamrerare med
tutets en lön af 500 kronor. Således finge föreståndaren behålla sitt arf-
aftönings- och vode 500 kronor, men sluppe ifrån den mödosammaste delen af
utgiftestat. föreståndarebesväret.
(Forts.)

Jag förstår icke, att herr Ivar Månsson, som annars är så angelägen, att icke ett öre af statens medel må rinna bort på sidan om de fåror, som Riksdagen gräft upp, nu så ledigt tillåter sådana här rännilar taga sig andra vägar genom obygd, der man icke på 20 år upptäckt, huru de runnit.

Herr Ivar Månsson talade om apotekaresocieteten. Men hvad har den här att göra? Apotekaresocieteten eger huset, och staten hyr lokalen af densamma, men icke har apotekaresocieteten derför rätt att gifva fri bostad i denna lokal åt någon, ehvem det vara må. Jag förmodar också, att apotekaresocieteten aldrig lagt sin näsa i blöt i det fallet. —

Så sade äfven herr Ivar Månsson, att man hyrt en lokal till på samma tomt, en frikyrka, och om man inreder den och bygger ihop den med huset i öfrigt, så får man tillräckliga lokaler utan att man behöfver anlita föreståndarens boställsvåning. Ja, tacka för det, bara man bygger och bygger, så nog blir det lokaler, men frågan är, om man skall bygga, då man redan har lokal. Det vore märkvärdigt, om man skulle tillbygga nya lokaler för att låta en person sitta i fred i 6 rum och kök af den lokal, som redan finnes. Hvad lokalen kan vara värd, torde herrarne kunna bedöma deraf, att hela hyran enligt den föreslagna staten går till 6,800 kronor, och då våningen, som det nu är fråga om, utgör nära en tredjedel af hela den komplex af rum, som staten hyr, så skulle hyran för våningen kunna uppskattas till snarare 2,000 kronor än till 1,000 kronor.

Herr Ivar Månsson sade, att det vore ytterst nödvändigt, att föreståndaren bodde i lokalen. Ja, det är ju möjligt, men statsutskottet har icke tänkt så. Det har visserligen föreslagit det, men också alternativt, i fall han icke får bo der, 1,000 kronor i hyresersättning. Således har ju statsutskottet sjelft sagt, att det går mycket bra för sig, att han icke bor der. Eller menar kanske herr Ivar Månsson, att nödvändigheten upphör, i och med det att föreståndaren får dessa 1,000 kronor? Föreståndaren skall visserligen leda det hela och hafva tillsyn öfver alla saker och ting, men derför är det alls icke nödvändigt, att han bor i lokalen. Och hans rum behöfvas för institutet. Vill herr Ivar Månsson gå upp på vinden, så skall han få se åtskilliga museisaker, som äro hopstufvade i lärar der, emedan föreståndaren bor i rummen.

Herr Johansson i Noraskog sade, att det var besynnerligt, att den fria bostaden åt föreståndaren eller laboratorn — ty det var laboratorn och icke föreståndaren — blef bortglömd i staten 1881.

Nej, visst icke. Huru kan man tänka sig något dylikt, när icke ens vaktmästarens bostad blef bortglömd, utan det bestämdes, att om vaktmästaren skulle hafva bostad, så skulle en minskning göras i hans lön med 150 kronor. Den fria bostaden åt professorn skulle man deremot hafva glömt! Ja, då må jag säga, att om 1881 års statsutskott varit så glömskt, så må man vara glad, att det nuvarande statsutskottet icke är sammalunda beskaffadt. — I andra institutioner här i staden, der föreståndarne hafva fri bostad — så bo t. ex. två professorer, har jag låtit mig berättas, i karolinska institutets byggnader — sker alltid afdrag å deras löner, motsvarande värdet af de lokaler de fått åt sig upplättna. Deremot skulle jag icke heller hafva något att invända hvad beträffar farmaceutiska institutet, så vida nemligen afdrag å lönen skedde.

*Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)*

Den ändring, jag här föreslagit, leder till, att slutsiffran blir, i stället för 38,000 kronor, 41,000 kronor, och att på sidan 177 i utskottets utlåtande anslaget höjes med 16,950 kronor i stället för 13,950 kronor, alltså en ökning af 3,000 kronor; men deremot bortgår först och främst hyran för bostaden, som är värderad till 1,000 kronor, och derjemte de två ålderstilläggen för de båda professorerna, hvarterda på 500 kronor, alltså summa 3,000 kronor. För statsverket spelar detta alltså icke någon roll alls, men praktiskt sedt är det af stor betydelse. Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Wallis: Jag skall endast be att få bemöta hvad herr Ivar Månsson yttrade, för så vidt det gälde mig.

Då jag jemförde farmaceutiska institutets två professorer med medicinska fakulteternas i afseende å undervisningsskyldighet och kompetensvilkor, nämnde jag icke särskildt karolinska institutet. Detta berodde helt enkelt derpå, att jag trodde, att hela världen visste, att karolinska institutet icke är något annat än en medicinsk fakultet.

Chefen för ecklesiastikdepartementet herr statsrådet Claëson: Herr talman, mina herrar! Flere af de föregående talarne hafva mycket utförligt framhållit de stora och omfattande arbeten, som de båda nu ifrågavarande professorerna hafva att utföra. Till hvad dessa talare anfört, har jag icke mycket att tillägga. Jag ber emellertid att för kammaren få framhålla, att med hänsyn till de stora och ansträngande arbeten, som åligga dessa båda hufvudlärare, om jag så får kalla dem, det icke, enligt min uppfattning, kan anses obilligt, att de få den lön Kongl. Maj:t föreslagit. Jag ber sålunda att för min del få förorda, att kammaren behagade bifalla det af herr Waldenström framställda yrkandet, hvori sedermera herrar Hedin och Wallis instämt.

Herr Ivar Månsson: Herr talman, mina herrar! Det är

Ang. omregle-
ring af farma-
ceutiska insti-
tutets
aflönings- och
utgiftsstat.
(Forts.)

tydligt, att det icke skall vara lätt för mig att tagas med herr Waldenström, kanske mest därför — åtminstone tycker jag det — att han icke är så noga med, hur han handskas med sanningen, isynnerhet när det gäller uttryck. Han säger nu, att denna mycket omtalade bostad skulle upptaga en tredjedel af hvad institutet har till sin disposition. Jag vet icke hvarifrån herr Waldenström kunnat få detta. Jag kan aldrig tro, att herr Waldenström varit på platsen och undersökt förhållandet. Huru ovarsamt herr Waldenström än må handskas med sanningen, kan han väl dock icke vara nog djerf att påstå, att det är en tredjedel. Det är så långt ifrån en tredjedel, att jag skulle vilja påstå, att det endast är en sjettedel eller en sjundedel eller så omkring, isynnerhet nu, om lokalerna blifva utvidgade enligt den föreliggande planen. Med afseende å den hyra, som kommer att betalas för institutets lokaler, derest det föreliggande förslaget bifalles, är det verkligen en försvinnande liten del.

Herr Waldenström sade, att jag skulle gå upp på institutets vind, så finge jag se, huru det der vore stäldt. Jag skall be herr Waldenström gå in i den för institutet hyrda lokal och taga i betraktande ej blott de särskilda lärosalarne, utan äfven föreståndarens boställsvåning. Jag betviflar nästan, att herr Waldenström sett dem. Ty i så fall skulle han icke kunna tala, som han här gjort. Det vore omöjligt.

Herr Waldenström framhöll vidare den skilnad i afseende på löneförmåner, som enligt det nya förslaget förefinnes mellan de två hufvudlärarne vid institutet, i det den ene såsom föreståndare åtnjuter ett årligt arfvode af 500 kronor. Ja, men det har han ju äfven förut haft, och då hade han dessutom 500 kronor mer i lön än den andre, hvartill kom — då som nu — fri bostad. Jag tror således för min del fullt och fast, att, om statsutskottets hemställan går igenom, ifrågavarande lärare i aflöningshänseende skulle blifva mera jemnställda. De få ju då lika lön, som de förut icke haft — då hade föreståndaren 500 kronor mer i lön förutom sitt föreståndarearfvode.

Om vi tänka på hvad herr Waldenström här föreslagit eller bifall till Kongl. Maj:ts föreliggande proposition, i hvad den afser aflöning åt hufvudlärarne vid farmaceutiska institutet, och dermed jemföra den hemställan, statsutskottet gjort, få vi komma i håg, huru det ena eller andra förslaget skulle komma att verka i pensionshänseende. I förra fallet skulle nämnde lärare blifva berättigade till en pension af 4,500 kronor och i det senare endast 3,300 kronor om året. Det är också en omständighet att noga taga i öfvervägande, då man går att besluta i denna fråga. Jag hoppas, att kammaren skall vara nöjd med hvad statsutskottet här föreslagit. Om man tager i betraktande den ökning af anslaget till assistenter äfvensom den höjning i lärarnes arfvoden i öfrigt,

som utskottet tillstyrkt, synes det mig, som om alla rimliga anspråk här vid lag vore tillgodosedda.

Herr talman! Jag yrkar bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Waldenström: Nej, herr talman, man kan låta bli att begära ordet för femte gången, så vidt det gäller att bara diskutera i sak. Men kommer det derhän, att man börjar på att beskylla en ledamot af kammaren att icke handskas så noga med sanningen, såsom herr Ivar Månsson här tillåtit sig mot mig, då förändrar sig saken. Och jag ber att på det allvarligaste få protestera deremot.

Jag har aldrig sagt, att föreståndarens bostadsvåning upptager en tredjedel af lokalen, utan *nära* en tredjedel, har jag sagt. Jag vädjar här vid lag till protokollet. Och vill herr Ivar Månsson se, huru det förhåller sig med bostaden, skall jag be att få till honom öfverlemnna denna bok. Här är den. Var så god och tag den.

Der skall herr Ivar Månsson få se »papper på» det, som jag sagt. Boken heter: Vårt farmaceutiska undervisningsväsen, af Thor Ekekrantz, tryckt i Stockholm 1898. Den innehåller en redogörelse för farmaceutiska institutet. Professor Stahre har der också infört en replik, hvori han säger, att hans bostad icke upptager en tredjedel af lokalen, och derfor sade jag också »*nära en tredjedel*» —; det är hela saken.

För resten skall jag be att få betona en sak, som man har bedt mig åter påpeka. Det har nemligen sagts mig, att det skulle förefinnas en otydlighet i mitt nyss framställda förslag Ty under förutsättning, att detsamma bifölles, skulle det bli en skilnad mellan de af mig förordade lönebeloppen och de af utskottet upptagna af sammanlagdt 3,000 kronor. Men här vid lag är att observera, att, jemte det att hyresvärdet för bostaden toges bort, toges der också enligt mitt förslag de båda ålderstillägen för hvar och en af de två professorerna bort, och dessa poster svara fullkomligt mot den påstådda ökningen af 3,000 kronor.

Derför, herr talman, skall jag repetera mitt förslag, eller att statsutskottets framställning må i det hela godkännas, men med den ändring, beträffande de två professorerna, att Kongl. Maj:ts förslag i den delen antages.

Jag skall derjemte be att få påpeka, hvad beträffar undervisningsskyldigheten för de båda professorerna, att denna är ungefär lika. Jag har här i min hand en redogörelse för farmaceutiska institutet, afseende de sista åren, der detta framhålles, och der det tillika påvisas, att professorn i botanik och farmakognosi har, utan ökning af lönen, ungefär dubbelt så stor undervisning som den, som ålåg hans närmaste företrädare.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Blott några få ord.

Herr Waldenström sökte göra sig lustig öfver att herr Ivar

Ang. omreglering af farmaceutiska institutets aflönings- och utgiftstat.
(Forts.)

Månsson påstod, att det var nödvändigt, att föreståndaren bodde i institutets lokal; men det oaktadt hade statsutskottet föreslagit, att, i händelse han skulle afstå från bostaden, skulle han få 1,000 kronor i ersättning därför. Jag tycker, att dessa saker mycket väl låta förena sig med hvarandra, så att det alls icke är något att göra sig lustig öfver. Ty det kan visserligen vara nödvändigt — och det tror jag herrarne medge — att denne lärare bor der, men det kan å andra sidan vara nödvändigt, att dessa lokaler få tagas i anspråk för undervisningen, och då måste läraren ge vika. Man kan också tänka sig den eventualiteten, att läraren blir vräkt, som herr Waldenström uttryckte sig, och då bör man på förhand hafva bestämdt, hvilken ersättning han under sådana förhållanden skall ha.

Jag tror således, att herr Ivar Månsson har goda skäl för sin åsigt, som äfven återfinnes i utskottets utlåtande, och skall jag därför be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Öfverläggningen var slutad. I enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, gaf herr vice talmannen propositioner, dels på bifall till utskottets hemställan och dels på bifall i stället till det af herr Waldenström under öfverläggningen framställda yrkande; och fann herr vice talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Som votering likväl begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

. Den, som i fråga om trettiofemte punkten af statsutskottets förevarande utlåtande n:o 9 bifaller det af herr Waldenström under öfverläggningen framställda förslag,

röstas Ja;

Den det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit hvad utskottet i nämnda punkt hemställt.

Voteringen utföll med 78 ja, mot 77 nej; och hade kammaren alltså fattat beslut i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll, i följd hvaraf utskottets hemställan i momenten b. och c. förfallit.

Punkterna 36—71.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning vidare af *punkten* 72 anförde

Herr Ernst Carlson: I sammanhang med den sist föredragna punkten om anslag till extra lärares arfvoden skall jag anhålla få lägga herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet på hjertat en viktig fråga, som nära berör dessa lärares ställning.

I anledning af det beslut, Riksdagen i dag fattat om upprättande af 80 nya ordinarie lärareplatser vid de allmänna läroverken — ett beslut, som helt visst de svenska läroverken och deras lärarekår ha all anledning att helsa med glädje och tillfredsställelse såsom den först mognade frukten af det på Riksdagens initiativ igångsatta arbetet på en tidsenlig läroverksreform — anser jag mig nemligen här böra framhålla önskvärdheten af att mera effektiva åtgärder vidtagas för fullständigt afskaffande af de nu mera obehöfliga och af sakkunnige för länge sedan utdömda lärareprofven inför domkapitlen. Dessa föräldrade inrättningar, hvilka af 1898 års läroverkskomité förklarats ingalunda vara egnade att gifva tillförlitlig uppfattning af en profvande lärares undervisningsskicklighet och personliga egenskaper, men som ofta verka missledande och derjemte äro både för läroverken, de profvande lärarne och de bedömande myndigheterna högst besvärliga, dessa nu alldeles föräldrade inrättningar ha visserligen genom Kongl. Maj:ts beslut af den 31 sistlidne december blifvit förvandlade från obligatoriska till fakultativa. Men detta är icke nog, och ett sådant stadgande torde under den skarpa konkurrens, som vid tillsättandet af de 80 nya lärareplatserna lär uppträda, af lätt insedda skäl komma att visa sig fullkomligt illusoriskt till sina verkningar. Jag har därför velat uttala mina och, som jag tror mig veta, en mycket stor del af den svenska lärarekårens förhoppningar, att herr statsrådet oförtöfvadt måtte vidtaga åtgärder för att domkapitelsprofven åtminstone vid nämnda konkurrens suspenderas eller ännu hellre alldeles afskaffas, må hända tills vidare ersatta af ett frivilligt, för hela riket gällande prof vid profärläroverken, såsom af 1898 års komité föreslagits och af ett stort antal sakkunniga myndigheter tillstyrkts. Eljest är fara värdt, att både de sökande extralärarne och domkapitlen nu värre än någonsin skola besväras af nämnda prof äfvensom Kongl. Maj:t på ecklesiastikdepartementets föredragning af ovanligt många klagomål öfver utnämningar.

Kunde samtidigt verksamma åtgärder vidtagas för att utnämningen till lärareplatser centraliseras i Kongl. Maj:ts hand efter hörande af vederbörande myndigheter eller möjligen ett för ändamålet inrättadt läroverksråd, vore det så mycket bättre. Nämnda komité har anvisat den väg, som dervid närmast är att beträda.

Herr talman! Jag har endast velat betona lämpligheten, ja, jag skulle vilja säga nödvändigheten af att i samband med de 80 nya lärareplatsernas tillsättande och profårets, såsom jag tror mig veta, förestående utveckling i praktisk riktning verkligt effektiva

åtgärder vidtagas för att afskaffa de nu mera skäligen meningslösa lärareprofven inför domkapitlen, äfvensom att andra välbehöfliga förbättringar i befordringssättet snart måtte få motses. För öfrigt har jag angående den föredragna punkten intet annat yrkande att göra än om bifall till densamma.

Häruti instämde herrar *Sjövall, Spangenberg, Kardell* och *Persson* i Arboga.

Punkten 73.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till anskaffande af *vapen och materiel för militäröfningarna vid de allmänna läroverken* på extra stat för år 1902 bevilja ett anslag af 113,000 kronor.

Utskottet hemställde,

att Kongl. Maj:ts nu förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt, F. E. Pettersson*, greve *Ph. Klingspor, Th. Nyström, L. Grundberg, C. von Friesen, C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

Sedan punkten föredragits, anförde

Herr *Pantzarhielm*: På förut anförda skäl får jag äfven vid denna punkt yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr *Ernst Carlson* instämde med herr *Pantzarhielm*.

Vidare till anteckning förekom icke. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten afgifna reservation.

Punkterna 74—82.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Sedan härefter *punkten 83* föredragits, yttrade

Herr *Spangenberg*: Herr talman, mina herrar! Då jag jemte öfriga ledamöter på nerikesbänken har motionerat för att få det ifrågavarande seminariet förlagdt till Örebro, vill jag härmed

förklara, att jag, på grund af de skäl, som utaf mig och mina medmotionärer framhållits, fortfarande är af den meningen, att lämpligaste platsen för ifrågavarande seminarium — då det skall förläggas inom Strengnäs stift — hade varit Örebro.

Jag kommer emellertid nu icke att framställa något yrkande på bifall till denna min motion, och detta dels af det skälet, att jag väl inser, att ett yrkande emot ett enigt statsutskott föga tjenar något till, och dels för öfrigt därför, att statsutskottets hemställan redan förut i dag blifvit af Första Kammaren antagen. Hufvudsaken här vid lag är ju också, att ett seminarium snarast möjligt kommer till stånd, på det att man må kunna i tid råda bot mot den hotande lärarebristen.

Härtill kommer ännu ett skäl, som statsutskottet anført och som väl har framkommit i sista stund. Det återfinnes på sid. 258 i utskottsbetänkandet. Utskottet säger der: »Hvad angår frågan, huruvida seminariet bör, på sätt af Kongl. Maj:t föreslagits, förläggas till staden Strengnäs eller, enligt yrkandet i omförmälda motion, till Örebro, har utskottet på de skäl, som af föredragande departementschefen härutinnan anförts och hvilka enligt utskottets uppfattning icke blifvit af motionären vederlagda, ansett sig böra förorda seminariets förläggande till förstnämnda stad.» Derefter fortsätter utskottet: »Under förutsättning att denna utskottets åsigt vinner Riksdagens gillande, synes en ej oväsentlig minskning af de beräknade byggnadskostnaderna kunna ega rum, då nemligen, enligt hvad utskottet erfarit, undervisningen i gymnastik vid seminariet lärar utan afsevärd olägenhet kunna förläggas till allmänna läroverkets i Strengnäs gymnastikbyggnad och sålunda den för seminariets gymnastikbyggnad beräknade kostnaden 39,502 kronor kunna inbesparas samt byggnadskostnaden i det hela nedsättas från af Kongl. Maj:t beräknade 218,000 kronor till ett afrundadt belopp af 178,500 kronor.» Detta är ett talande skäl, och jag för min del anser, att det är det enda något vägande skäl, som i denna sak framhåfts. Men jag vill påpeka, att detta statsutskottets uttalande står i ganska skriande motsats till hvad herr departementschefen på sid. 254 säger: »Beträffande de ritningar till det ifrågasatta nya seminariet, som öfverintendentsembetet låtit uppgöra, syntes det departementschefen synnerligen lämpligt, att seminariet, såsom embetet föreslagit, erhöles sin egen gymnastiklokal» o. s. v.

Nu vill jag säga det, att en sådan anordning, att seminariets elever skulle öfvas i allmänna läroverkets gymnastiksal, svårligen skulle kunna gå för sig i Örebro, då allmänna läroverket der har ett stort antal lärjungar, som behöfva använda lokalen, samt dessutom äfven tekniska skolans lärjungar der hafva sina gymnastiska öfningar. Således hade en sådan anordning, som här blifvit af statsutskottet föreslagen, icke i Örebro gerna kunnat gå för sig. Men jag misstänker, att detta skäl, som kan vara mycket talande, dock skall ganska snart reduceras till noll och intet värde. Ty

olägenheten af att hafva samma gymnastiklokal är nog så stor, att man snart nog skall komma in med en framställning att få de omkring 40,000 kronor, som statsutskottet nu anser att man skulle kunna komma undan. Jag hänvisar i detta afseende till hvad alldeles nyss beslutats rörande Kalmar. Förra Riksdagen bestämde, att 40,000 kronor skulle anslås till en gymnastikhusbyggnad för dervarande seminarium, och det är för fullbordande af denna byggnad, som Riksdagen nu har anslagit hvad som återstår af de utaf förra Riksdagen beviljade 40,000 kronorna.

Jag har, som sagdt, icke något yrkande att göra, utan har endast velat anföra detta.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 84.

Bifölls.

Punkten 85.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till anskaffande af vapen och materiel för militäröfningarna vid folkskolelärareseminarierna på extra stat för år 1902 bevilja ett anslag af 24,100 kronor.

Utskottet hemstälde,

att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, grefve *Ph. Klingspor*, *Th. Nyström*, *L. Grundberg*, *C. von Friesen*, *C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

Efter föredragning af punkten anförde

Herr Pantzarhielm: Äfven i denna punkt får jag yrka afslag på utskottets hemställan och bifall till den punkten åtföljande reservation.

Häruti instämde herr *Ernst Carlsson*.

Vidare till anteckning förekom ej. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner afslög kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten afgifna reservation.

Punkterna 86—91.

Biföllos.

Punkten 92.

Kongl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan på extra stat för år 1902 anvisa ett anslag af 16,000 kronor.

Ang. förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan.

Utskottet hemställde

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må till förstärkning af lärarekrafterna vid tekniska högskolan på extra stat för år 1902 bevilja ett belopp af 14,300 kronor.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde

Herr David Bergström i Stockholm: Herr talman, mina herrar! Som kammarens ledamöter veta, har på senare åren visat sig en lofvärd tendens hos vår skolungdom att efter aflagd studentexamen slå in på praktiska banor i stället för att öfverbefolka våra universitet. Ärligen anmäla sig till inträde vid tekniska högskolan flere hundra ynglingar, men af dem, som förklaras kompetenta till inträde, hvilkas antal årligen uppgår till mellan 200 och 300, kunna icke i skolans första årsklass intagas mera än något öfver 100 alumner.

För att denna intagningsiffra, som förr var bestämd till 100, skulle kunna ökas till 125, ingick styrelsen för tekniska högskolan för ett par år tillbaka med en framställning till Kongl. Maj:t, och Kongl. Maj:t inkom med en framställning till Riksdagen om beviljande af ett extra anslag af 14,300 kr., hvilket också af Riksdagen beviljades.

Emellertid har det befunnits, att dessa 14,300 kronor icke äro fullt tillräckliga för sitt ändamål. Det har befunnits, att man icke har för dessa medel kunnat tillförsäkra sig, att fullt skickliga lärare eller assistenter skulle stå till buds. Likaså har det också visat sig, att man icke med denna tillgång kunnat anordna laborationer i tillräckligt antal grupper för elever i denna första årskurs. För den skull har styrelsen för tekniska högskolan nu gjort en framställning, att detta belopp af 14,300 kronor skulle ökas till 16,000 kronor.

Kongl. Maj:t har äfvenledes föreslagit detta, men statsutskottet har egendomligt nog sagt nej till denna mycket måttliga och mycket rimliga begäran. Man har svårt att förstå, att statsutskottet icke skulle vilja göra allt hvad göras kan för att bereda möjlighet

Ang, förstärk-
ning af lärare-
krafterna vid
tekniska
högskolan.
(Forts.)

för de ynglingar, som vilja in på dessa tekniska och praktiska vägar, att komma dit de vilja och få den utbildning, de behöfva för sitt tillärnade kall i lifvet. Och man har så mycket svårare att förstå detta i en tid, då man säger sig vilja och böra göra allt för att utveckla Sverige till det industriland det bör blifva, och då man måste taga vårt lands ekonomiska resurser i anspråk i ovanlig grad. Det förefaller mig, som om statsutskottet med fullt fog här bort säga ja i stället för nej. Och då Andra Kammaren i allmänhet visat sig synnerligen mån, då det gäلت våra läroverk, både högre och lägre, så lär det ej vara skäl att styfmoderligt behandla just denna art af undervisning. Jag tror ej, att detta är Andra Kammarens mening, och tillåter mig därför af fullaste öfvertygelse yrka bifall till Kongl. Majt:s framställning.

Med herr Bergström förenade sig herrar *Höjer, Wallis, Berg* i Stockholm, *Wallenberg, Smith*, friherre *de Geer, Branting, Staaff, Byström, Centerwall, Pantzarhielm, Nylander, Göthberg, Petri, Sjövall, Spangenberg, Kvarnzelius, Broström* och *Jansson* i Eds-
bäcken.

Herr Biesert: Herr talman, mina herrar! Jag skall redan på förhand förklara, att jag ej skall blifva mångordig. Men då det här gäller en sak, som särskildt måste ligga mig varmt om hjertat dels såsom före detta elev vid tekniska högskolan och dels såsom den der utöfvar praktisk teknisk verksamhet, så ber jag att få säga några ord i full anslutning till hvad den siste talaren anförde.

Jag ber att få påvisa en sak, som statsutskottet tyckes icke hafva fullt klar för sig, nemligen sättet för undervisningen vid tekniska högskolan. Förhållandet är det, att, sedan eleverna efter aflagd studentexamen eller deremot svarande pröfning vunnit inträde vid högskolan, de samtliga erhålla en gemensam undervisning i hvad jag skulle vilja kalla grundläggande, allmänt tekniska ämnen. Först efter en viss tid fördelas eleverna på de många tekniska fackskolorna. Det är alldeles gifvet, att, sedan eleverna kommit in på fackskolorna vid högskolan, det blir ett jemförelsevis mindre antal, som faller på hvarje lärares lott, under det att det deremot blir ett mycket stort antal elever, som faller på hvarje lärares lott under den första grundläggande undervisningen. Redan på den tid, då jag gick vid tekniska högskolan, slog det mig, huru bristfällig denna ytterligt viktiga grundläggande undervisning var, just därför att antalet elever var för stort i förhållande till lärarekrafterna. Jag har kunnat konstatera, att under de nitton år, som förflutit sedan jag gick vid tekniska högskolan, en mycket stor förändring egt rum till det bättre. Denna förändring har pressats fram af det stora antal elever, som sökt inträde vid högskolan, hvilket antal nu är ungefär dubbelt så stort som vid den tiden.

Det är sjelfklart, att, om undervisningen i fackskolorna vid

tekniska högskolan skall kunna bedrivas på ett fullt effektivt sätt, den grund, som lägges den första tiden eleven vistas vid högskolan, måste vara fullständig i alla afseenden. Jag vågar påstå, att vid den tid, då jag gick vid högskolan, så icke var förhållandet. Mycket är sedan åtgjort, och jag vill gerna konstatera, att tekniska högskolans styrelse gör allt hvad göras kan för att afhjelpa brister som förefinnas och för att nå målet, att den grundläggande undervisningen skall blifva så fullständig och effektiv som möjligt.

Ang. förstärkning af lärarkrafterna vid Tekniska högskolan.
(Forts.)

När Kongl. Maj:t nu på förslag af tekniska högskolans styrelse vågat för Riksdagen framlägga en proposition om ökad anslag till förstärkning af lärarkrafterna vid högskolan, så är detta icke en ny sak för detta år, utan, såsom herr Bergström i Stockholm anför, en konsekvens af hvad Riksdagen beslutade 1899. Jag vågar påstå, att statsutskottet icke har motiverat sitt afslag på något verkligt sätt. Statsutskottet hänvisar till den skrifvelse, som Riksdagen 1899 aflät till regeringen, samt säger dessutom, att, »då utskottet under punkten 28:o här ofvan» — den som vi för en stund sedan behandlade — »tillstyrkt bifall till Kongl. Maj:t:s framställning om anslag för upprättande vid högskolan af ett lektorat i elektrokemi, hvarigenom enligt högskolestyrelsens beräkning ett belopp af 800 kronor, som förut utgått från ifrågasvarande extra anslag, skulle blifva tillgängligt för andra ändamål af beskaffenhet att bära genom anslaget tillgodoses, anser sig utskottet icke kunna föreslå beviljande af högre anslag för år 1902, än som för innevarande år beviljats, eller 14,300 kronor».

Detta är den enda motivering för afslag å Kongl. Maj:t:s proposition, som utskottet kunnat förebringa. Jag anser dock för min del detta skäl vara föga tillfredsställande. Utskottet har nemligen icke tagit hänsyn till de förändrade förhållanden, som inträdt sedan år 1899. Då tekniska högskolans styrelse år 1898 gjorde sin framställning till Kongl. Maj:t, förklarade styrelsen, att 14,300 kronor vore det minsta anslag, som kunde tänkas behöfligt till förstärkning af lärarkrafterna, just för att få en tillfredsställande undervisning i den första årskursen vid tekniska högskolan. Därefter beviljade Riksdagen 1899 det begärda extra anslaget. Sedan har det visat sig, att i följd af fördyrade lefnadskostnader och andra förhållanden anslaget icke räckt till. I anledning häraf begärde tekniska högskolans styrelse ett ökad anslag af 2,500 kronor, men beräknade, att just med anledning af det beslut, som fattats angående tjuguaättonde punkten af detta utlåtande, 800 kronor skulle besparas, så att den egentliga ökningen endast skulle blifva 1,700 kronor. Denna utskottets motivering med att 800 kronor i alla händelser skulle finnas tillgängliga är således icke någon motivering, då den är innesluten i Kongl. Maj:t:s proposition.

Det är, såsom jag sagt, en så ytterst viktig omständighet, att den första grundläggande tekniska undervisningen vid tekniska högskolan blir så väl ordnad som möjligt, att jag för min del ej

Ang. förstärkning af lärarkrafterna vid tekniska högskolan.
(Forts.)

kan finna mig belåten med det resultat, hvartill statsutskottet kommit i föreliggande fråga, utan skall jag, herr talman, be att få på angifna skäl yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Härmed var öfverläggningen afslutad. Efter af herr vice talmanen framställda propositioner biföll kammaren Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning oförändrad.

Punkten 93.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 94.

Lades till handlingarna.

Punkterna 95 och 96.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 97.

Kongl. Maj:t hade föreslagit Riksdagen att till anskaffande af vapen och materiel vid de tekniska elementarskolorna på extra stat för år 1902 bevilja ett anslag af 18,500 kronor.

Utskottet hemställde, att Kongl. Maj:ts förevarande framställning icke må af Riksdagen bifallas.

Vid punkten fans fogad reservation af herrar friherre *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, grefve *Ph. Klingspor*, *Th. Nyström*, *L. Grundberg*, *C. von Friesen*, *C. J. G. Swartz* och *J. T. Kennedy*, hvilka ansett utskottet böra hemställa om Riksdagens bifall till hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit.

I fråga härom yttrade

Herr Pantzarhielm: Äfven vid denna punkt får jag yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den punkten åtföljande reservationen.

Häruti instämde herr *Ernst Carlson*.

Vidare till anteckning förekom ej. Efter af herr vice talmanen framställda propositioner afslog kammaren utskottets hemställan och biföll den vid punkten fogade reservation.

Punkterna 98—111.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Sedan häruppå *punkten 112* blifvit föredragen, anförde

Friherre De Geer: Jag skall visserligen under nuvarande förhållanden icke göra något yrkande, men jag kan dock icke underlåta att yttra några ord med anledning af utskottets uttalande, att den utredning, som lemnats genom Kongl. Maj:t och de sakkunnige, som Kongl. Maj:t låtit yttra sig i saken, icke skulle varit tillräcklig för att, vare sig ur vetenskaplig eller praktisk synpunkt motivera inrättandet af ett jordmagnetiskt observatorium. Ur praktisk synpunkt har dock framhållits den betydelse, sådana undersökningar hafva för alla, som sysselsätta sig med kartläggning, der kännedom om kompassens missvisning är nödvändig, äfvensom särskildt för sjöfarten. Nyligen har chefen för sjökarteverket, efter hvad jag hört uppgifvas, icke kunnat tillmötesgå en af representanter för sjöfarten framställd önskan om utsättandet af kompassrosor i Vettern och Venern på annat sätt än genom anlåtande af undersökningar, gjorda af enskilda vetenskapsmän och till betydande del på deras egen bekostnad. Det torde under nuvarande förhållanden icke heller vara möjligt för sjökarteverket att på ett tillfredsställande sätt utföra sådana undersökningar äfven för våra hafskuster, och kommandör Oldberg, den nuvarande chefen för sjökarteverket, har också såsom sin åsigt uttalat, att ett sådant jordmagnetiskt observatorium skulle vara af synnerlig betydelse såsom centralpunkt för en magnetisk kartläggning af landet och för fastställande af de förändringar, som deklinationen i tidens lopp undergår. Vidare måste hvar och en, som tagit någon kännedom om undersökningarna af våra stora jernmalmsförekomster, hafva klart för sig, af hvilken stor betydelse noggranna magnetometriska observationer äfven ur denna synpunkt måste vara.

Men särskildt då det gäller den rent vetenskapliga synpunkten, synes det mig nödvändigt för icke fackmän att rätta sig efter utlåtanden, som lemnats af de främsta vetenskapliga auktoriteter i landet, af vetenskapsakademien och de af densamma utsedde sakkunnige, hvilka på det varmaste förordat inrättandet af ett sådant jordmagnetiskt observatorium. Ytterligare synes det, som om man äfven borde taga någon hänsyn dertill, att icke mindre än 11 af Europas öfriga stater anordnat sådana observatorier af första klassen. Då man i dessa 11 länder ansett fullgiltiga skäl förefinnas för inrättandet af sådana observatorier, torde ju detta vara en antydning om att det icke kan vara lämpligt, att vi här i landet öfverlåta vår representation i detta afseende åt enskilda personers uppoffringar.

Jag vågar därför, utan att göra något yrkande, uttala den för-

*Ang.
inrättande af
ett jord-
magnetiskt
central-
observatorium.*

*Ang.
inrättande af
ett jord-
magnetiskt
central-
observatorium.
(Forts.)*

hoppning, att Kongl Maj:t skall hafva denna sak i godt minne och vid lämpligt tillfälle återkomma med den af utskottet önskade ytterligare utredningen, som utan tvifvel är lätt att erhålla från utlandet. Jag hoppas blott, att icke dessförinnan någon påstötning från utländskt håll skall träffa oss i form af förfrågningar, hvarför Sverige saknas i detta internationella samarbete.

Herr Branting: I anslutning till den senaste ärade talaren skall jag också be att få inlägga ett ord till förmån för den här gjorda framställningen, som ty värr i år af statsutskottet afstyrkts.

Han slutade sitt anförande med att betona den internationella karakteren af dessa undersökningar; och för dem, som läst igenom aktstyckena, bör det vara ganska klart, att särskildt ur vetenskaplig synpunkt dessa undersökningar måste företagas så pass omfattande och på så många olika orter på jorden som möjligt samtidigt för att kunna gifva ett tillfredsställande resultat. Vid sådana tillfällen har Sverige aldrig velat eller brukat hålla sig tillbaka, utan tvärtom många gånger varit bland de främsta, som tagit del i sådana internationella undersökningar. Det var icke mer än några få klubbslag, sedan kammaren lemnade bifall till ett företag af sådan internationel art. Så mycket mer beklagligt är det, att vi nu måste vänta med att se Sverige komma med i serien af de länder, som hafva dessa för hela den vetenskapliga utvecklingen mycket viktiga frågor under sin behandling genom särskildt inrättade anstalter.

Det är ytterligare en omständighet, som gjort, att jag icke velat låta detta statsutskottets utlåtande passera alldeles utan ett enda ord. Det är nemligen det förhållandet, att vi här för första gången möta ett uttalande af statsutskottet, som jag befarar kommer att upprepas många, många gånger under de följande åren, i fall vissa starka intressen inom Riksdagen komma att få göra sin vilja gällande. Det heter nemligen, att »frågor om synnerligen betydande anslag för fyllande af viktiga statsändamål för närvarande äro på Riksdagens pröfnings beroende». Det är en första liten blänkare, som möter oss redan här, visande, huru de militära krafven komma att pressa tillbaka de kulturella, och det kan vara skäl att fästa uppmärksamheten äfven på denna sida af saken.

Det synes för öfrigt som om utskottet, som stält sig välvilligt till nästan alla kraf på denna hufvudtitel, hade tyckt, att något ändå måste offras. Det är då att beklaga, att man valt en anstalt af denna art, som fått stryka på foten på grund deraf, »att utskottet icke kunnat vinna någon stadgad öfvertygelse». Jag kan, såsom en föregående talare på stockholmsbänken, endast uttrycka den förhoppning, att regeringen fortfarande må egna frågan uppmärksamhet och söka, om möjligt redan till nästa riksdag, bibringa statsutskottets ledamöter den insigt och öfvertygelse om detta observatoriums vetenskapliga och praktiska betydelse, som de ännu

icke kunnat komma till, och saken sålunda komma i ett gynsamare läge än hittills.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 113—136.

Biföllos jemväl.

Punkten 137.

Kongl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att på extra stat för år 1902 bevilja ett anslag af 7,500 kronor att utgå till understöd åt *Stockholms alkoholisthem* på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvades lämpliga.

Ang.
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.

Utskottet hemställde,

att Riksdagen, i anledning af Kongl. Maj:ts förevarande framställning, må på extra stat för år 1902 bevilja ett anslag af 4,000 kronor att utgå till understöd åt Stockholms alkoholisthem på vilkor, som af Kongl. Maj:t pröfvas lämpliga.

Vid punkten hade afgifvits reservation af herrar *Persson* i Tällberg och *Olsson* i Fläsbro, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte bifalla hvad Kongl. Maj:t i förenämnda afseende föreslagit.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, anförde:

Herr Byström: Herr talman, mina herrar! Det är med glädje och tillfredsställelse jag nyss åhörde, hurusom kammaren bifallit de trenne närmast föregående, af utskottet tillstyrkta punkterna. Jag vill likaledes beträffande den nu föredragna punkten erkänna, att den motivering, som utskottet anført till stöd för sitt yrkande om nedsättning i det anslag, Kongl. Maj:t begärt för Stockholms alkoholisthem, är, enligt mitt förmenande, bättre i år än den var i fjol, och det räknar jag såsom ett steg i rätt riktning. Dertill kommer, att under det att det i fjol var en reservant, är det i år tvenne utskottsledamöter, som reserverat sig mot nedprutandet å 7,500 kronors äskandet.

Då samma fråga i fjol var före i Riksdagen, biföll denna kammar utan votering Kongl. Maj:ts förslag om beviljande af 7,500 kronor till Stockholms alkoholisthem. Vid den på grund af Första Kammarens beslut sedermera följande gemensamma voteringen fattades det icke många röster uti att Kongl. Maj:ts förslag segrat,

*Ang.
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)*

men det föll emellertid igenom då. Jag hoppas nu, att denna kammare skall i år hysa samma mening som i fjol, och att sympatierna gått ytterligare i riktning för att det anslag, som Kongl. Maj:t begärt, måtte beviljas. Behovvet af den verksamhet, som Stockholms alkoholisthem söker utföra, är ganska stort. Man har också velat göra hemmet till en så god anstalt som möjligt, ja, till en mönsteranstalt inom sitt slag. Af de berättelser, som afgifvits om hemmets verksamhet, har man också funnit, att detsamma i ganska väsentlig grad lyckats i sin viktiga mission, som emellertid icke kan utföras utan ganska stora uppoffringar från deras sida, som arbeta på detta område. Jag tycker, att det nit och den osjelfviskhet, som de personer, som närmare intressera sig för denna anstalt och tagit sig an vården af densamma, lagt i dagen, också borde uppmuntras genom ett bifall till hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Jag vill nu icke ingå i några detaljer och anföra exempel på personer, som vid denna anstalt blifvit kurerade och hjälpta, och hvad detta skulle kunna mana till, ty detta komme att blifva alltför långt i denna sena diskussionsstund, utan jag vill endast yrka, att Andra Kammaren måtte bifalla Kongl. Maj:ts förslag. Då jag detta gör, är det också därför, att anstalten står under det öfverinseende den nu gör, och därför att alla de myndigheter, som lämpligen kunnat rådfrågas i detta ärende, tillstyrkt det af Kongl. Maj:t begärda anslaget, hvadan man med så mycket större trygghet bör kunna bevilja detsamma. Nu såsom i fjol kan man ju säga, att man härvid icke har någon juridisk rätt att åberopa sig på, utan att det fastmer gäller endast ett slags barmhertighetsfråga; jag hoppas då, att denna kammare skall ega så mycket af den barmhertige samaritens sinne, att den äfven från en sådan synpunkt sedt är villig att bifalla det som Kongl. Maj:t i detta fall begärt. Jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag om ett anslag af 7,500 kronor till Stockholms alkoholisthem.

Herr Olsson i Fläsbro: Herr vice talman! Såsom reservant emot utskottets beslut, skall jag be att få yttra några ord.

Det förefaller mig alldeles klart, att en verksamhet sådan som den, hvilken utföras genom Stockholms alkoholisthem, bör på ett praktiskt sätt understödjas af staten. Då staten erhåller en årlig inkomst af omkring 20 millioner kronor på rusdryckshandteringen, så är det ej mer än rätt och billigt, att den använder en liten del af denna stora inkomst för att upprätta sådana, som fallit offer för dryckenskapslasten. Om det hittills utförda upprättelsearbetet icke i allo slagit väl ut, får man ej deraf draga den slutsats, att hela arbetet varit fäfangt. Man bör nemligen komma ihåg, att ett arbete af detta slag alltid måste komma att i någon mån misslyckas. En del af patienterna kommer att upprättas och blifva bestående, en annan del återigen blir visserligen också upprättad, men faller på nytt. Af den berättelse öfver hemmets verksamhet, hvilken

här i kammaren utdelats, såväl som också af den kongl. propositionen, framgår, att så är händelsen inom ifrågavarande anstalt. Antalet af dem, som inom hemmet upprättats och angifvits vara fortfarande friska, är emellertid så relativt stort, att jag tror det kan rättfärdiga yrkandet om bifall till Kongl. Maj:ts framställning. Medicinalstyrelsen, som väl måste tillmätas vitsord i denna fråga, säger också, att hemmet, som verkar för ett synnerligen godt ändamål, haft att glädja sig åt mycken framgång i sitt ädla sträfvan.

Det är hufvudsakligast af dessa skäl som jag reserverat mig mot utskottets beslut och som jag nu, herr talman, ber att få förena mig med herr Byström i hans yrkande.

Herrar *Broström* och *Hansson* i Solberga instämde häruti.

Herr Larsson i Mörtlösa: I föregående punkt beviljade kammaren 3,000 kronor till understöd åt kuranstalten Sans Souci vid Upsala. I denna anstalt hafva år 1899 intagits 12 nya patienter. Vid Eolshäll funnos den 1 januari 1899 10 pensionärer och den 31 december samma år 13 sådana. Den 1 januari 1900 utgjorde antalet 13 och den 31 december samma år 12. Det tyckes sålunda, som om antalet skulle vara ungefär det samma vid båda dessa kuranstalter. Under sådana förhållanden kan jag icke finna, att anslaget här behöfver göras nämnvärdt större än det som beviljats till Sans Souci. Revisorerna hafva anmärkt, att omkostnaderna varit temligen stora och portionspriset oskäligt högt, och önskligt vore, om rättelse i detta afseende kunde åstadkommas. Med förständig sparsamhet tror jag att kostnaderna skulle kunna nedbringas, och jag tycker, att äfven dessa omständigheter utgöra skäl att icke nu lemna ett högre anslag än det som utgått de föregående åren.

Jag tillåter mig därför att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Waldenström: Jag ber att gent emot den siste talaren få påpeka, att om ett något större anslag beviljas, så kan verksamheten vid Stockholms alkoholisthem utvidgas, något som i annat fall är omöjligt. För öfrigt kan jag icke förstå, hvad som skulle vara anledningen för kammaren att i år fatta ett annat beslut än i fjol. Kammaren beslöt då ett anslag af 7,500 kronor. Icke kan det väl då vara lämpligt att i år nedsätta anslaget till 4,000 kronor. Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Göthberg: Jag skall be att helt kort få yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Persson i Tällberg: Jag begärde ordet med anledning af herr Oscar Larssons yttrande, då han tycktes vilja göra gällande, att det skulle hafva varit lika många patienter, som vårdats vid

Ang.
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)

*Ang.
anslag till
Stockholms
alkoholisthem.
(Forts.)*

Sans Souci, som vid Stockholms alkoholisthem. Af de handlingar, som äro för oss tillgängliga, framgår emellertid, att under år 1899 vid Sans Souci intagits 12 och vid Stockholms alkoholisthem 24 patienter, och att det under samma tid utskrifvits från den förra anstalten 10, men från den senare 21 patienter. Detta synes mig gifva vid handen, att det finnes fog för att bifalla Kongl. Maj:ts förslag.

Det finnes äfven en annan omständighet, som gör, att det enligt min uppfattning vore synnerligen fördelaktigt och af vigt, om kammaren ville bifalla Kongl. Maj:ts förslag, och det är, att det länge varit ett önskemål, att äfven mindre bemedlade och obemedlade personer, som fallit offer för dryckenskapen, skulle kunna intagas och vårdas å detta hem. Under nuvarande förhållanden, då hemmet har att kämpa med ekonomiska svårigheter, är det omöjligt att der intaga några fripatienter. Derfor vore det högeligen påkalladt, äfven från den synpunkten, att detta hem finge högre anslag, så mycket mer som det uppstått förlust för hemmet år 1899, oaktadt alla patienterna varit betalande.

Jag förenar mig därför med dem, som yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Nilsson i Skärhus: Äfven jag ber att få yrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag anser det nemligen icke kammaren värdigt att frångå den ståndpunkt, som den vid förra riksdagen intog, i all synnerhet som denna anstalt visat sig mycket nyttig och dess verksamhet särdeles fruktbärande, i det att många utskrifvits derifrån såsom botade.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Larsson i Mörtlösa: Till berigtigande af de uppgifter, som här blifvit lemnade af en annan talare, skall jag be att ur berättelsen få uppläsa följande: »Den 1 januari 1900 funnos å Eolshäll 13 pensionärer qvar sedan 1899. Qvar å hemmet den 31 december 1900 voro 12.» Jag tror således, att jag lemnat fullt rigtiga uppgifter.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad samt herr vice talmannen i ämnet framställt propositioner, biföll kammaren Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning oförändrad.

Punkten 138.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 139 och 140.

Lades till handlingarna.

Punkten 141.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Efter föredragning slutligen af *punkten 142* anförde

Herr Göthberg: Herr talman, mina herrar! Det kan ej falla mig in att gent emot ett enigt statsutskott yrka bifall till min motion, helst som jag af utskottets motivering tyckt mig finna, att detsamma ej ställt sig helt afvisande mot motionens syfte.

Utan att nu närmare ingå på någon redogörelse för frågans verkliga innebörd skall jag dock tillåta mig att något vidröra den motivering, som utskottet lagt till grund för sitt afstyrkande af motionen.

Utskottet säger, att det »för sin del anser åtgärder för platsens försättande och bibehållande i värdigare skick lämpligast böra, på sätt i likartade fall eger rum, vidtagas af intresserade enskilda personer eller af någon för fosterländska minnens bevarande verksam förening».

Hvad den saken angår, så vill jag påpeka, att hade någon utsigt förefunnits för förverkligandet af denna utskottets mening, hade jag ej besvärat Riksdagen med ett liknande förslag som detta, men någon sådan utsigt har, så vidt jag kunnat finna, ej yppats.

För öfrigt vidhåller jag hvad jag yttrat i min motion, att det är staten värdigt att träda emellan och sörja för att ett sådant minne ej förfaller åt glömskan eller förintelsen.

Att ett sådant historiskt minne som detta bör bibehållas åt efterverlden, tyckes äfven vara utskottets mening.

I detta sammanhang vill jag nämna, att så länge den nuvarande egaren till gården har densamma, torde ej någon större fara förefinnas, att den helt får förfalla. Men den dag torde när som helst kunna inträffa, då egaren, som saknar bröstarfvingar, lemnar gården och den då råkar i främmande händer, hvilka möjligen utan skonsamhet låter den helt förstöras. Det är för att undvika något sådant, jag väckt min motion.

Vidare säger utskottet: »att den ifrågasatta utredningen — — — så mycket mindre synes böra på Riksdagens begäran genom Kongl. Maj:ts försorg åvägabringas, som de förberedande förhandlingarna angående omfånget af den egendom, hvares förvärfvande af staten skulle kunna ifrågakomma, och om vilkoren för dess öfverlåtelse torde lämpligare kunna försiggå på enskild väg, utan att något uttalande från Riksdagens sida af dess önskan om egendomens förvärfvande för statens räkning förut blifvit gjordt.»

Jag kan icke neka till, att icke detta argument väckte min förvåning, helst som jag för att undvika ett afslag på motionen valde just denna väg. Jag hade mycket väl kunnat så formulera mitt yrkande, att saken ej behöft någon utredning, utan föreslagit

en viss summa för ändamålet, men med tanke på den praxis, som i allmänhet gör sig gällande inom Riksdagen, hvilken praxis jag visst icke vill klandra, brukar man motivera ett afslag på en liknande begäran med att framhålla, det Riksdagen på en enskild motionärs framställning ej kan tillstyrka förslaget, hvarför utskottet föreslår, att motionen ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

För att, som sagdt, undvika något sådant, var det som jag ville, att Riksdagen skulle uttala sitt gillande af ett sådant inköp, men öfverlemna detaljerna åt Kongl. Maj:t, för att sedan i sista hand på Kongl. Maj:ts förslag besluta om inköpet.

Då nu emellertid utskottet visat en annan väg och Riksdagen antagligen kommer att bifalla utskottets förslag, skall jag för min del ej deremot göra vidare invändningar, utan endast förklara, att jag skall upptaga den vink, utskottet gifvit, och hoppas, att frågan vid en kommande riksdag skall komma i det skick, som utskottet utpekade som det lämpligaste.

Herr talman, jag har intet yrkande att göra.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Härefter förelåg till afgörande särskilda utskottets n:o 2 memorial n:o 4, i anledning af dels kamrarnes återremiss af 37 § utaf det i utskottets utlåtande n:o 2 framlagda förslag till lag om inteckning i fartyg, dels kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om vissa delar af det i samma utlåtande framlagda förslag till lag om ändrad lydelse af 2, 3 och 52 §§ sjölagen.

I *punkten 1* hemställde utskottet

att kamrarne, hvardera med frånträdande af sina beslut vid 2 § i förslaget till lag om ändrad lydelse af 2, 3 och 52 §§ sjölagen ville antaga följande lydelse af berörda paragraf:

Öfver alla svenska fartyg, hvilka äro afsedda att nyttjas till handelssjöfart eller resandes fortskaffande och ega en drägtighet af 20 registerton eller derutöfver, skall föras register, innehållande för hvarje sådant fartyg de uppgifter, som pröfvas nödiga för fartygets säkra urskiljande, så ock upplysning angående eganderätten till fartyget, beskaffenheten af inskrifven egares fång samt tiden, då fartyget i registret införts eller förändring i eganderätten inskrifvits; skolande, sedan fartyg i registret antecknats, derom utfärdas bevis, som bör åtfölja fartyget.

Då fartyg anmäles till införande i registret, skall företes intyg, som utmärker, när, hvar och af hvem fartyget är byggt, eller, der

fartyget varit i utländsk ego, visas, att utländsk egares rätt öfvergått å den, som till registret anmäles såsom egare. Vid fartygs införande i registret skall visst nummer tilldelas fartyget; och må det nummer ej sedermera ändras eller tilläggas annat fartyg. Varder fartyg, som ur registret afförts, deri å nyo upptaget, behålle det sitt förra nummer. Göres anmälan om förändring i eganderätten till fartyg, som är i registret infördt, men finnes den, hvilken såsom egare anmäles, ej kunna i sådan egenskap inskrifvas, skall ändock i registret göras anteckning, som utvisar hans namn, det uppgifna fångets beskaffenhet samt dagen, då anmälan skett. Fartyg, som blifvit i registret infördt, må ej derur afföras i annat fall, än då fartyget förolyckats, upphuggits eller annorledes förstörts, eller enligt 258 § må anses förloradt, eller efter timad skada förklarats icke vara iståndsättligt, eller ock upphört att vara svenskt.

Vill egare af svenskt fartyg, som ej på grund af hvad här förut blifvit stadgadt skall vara i fartygsregistret upptaget, låta det i registret införas, vare dertill berättigad; och skall, der fartyget varder till registrering anmaldt, hvad här förut är i afseende å registreringspliktigt fartyg stadgadt ega tillämpning.

Vidare föreskrifter, huru fartygsregister skall vara inrättadt och registrering ske, meddelas af Konungen.

Efter föredragning af punkten anförde

Herr Kinnman: Herr talman! Denna paragraf i sjölagen föreligger nu i förändrad form till förnyad behandling. Förändringen är visserligen icke stor, men med paragrafen följer i släp-tåg hela inteckningslagen.

Då jag fortfarande anser, att denna lag i förevarande form är fullkomligt onyttig och för sjöfarten skadlig, så vill jag upprepa, att jag vidhåller alla de anmärkningar, som jag vid föregående behandling uttalade, och särskildt vill jag framhålla, att lagen i sin helhet kan verka skadligt för sjöfarten, att den afviker från motsvarande lagstiftning i alla länder, samt att denna lag, som är afsedd för sjöfartens nytta, *icke uti något stadgande* af någon vigt har sin motsvarighet i afseende å innebörd i något annat lands lag om de maritima hypoteken.

Att nu framställa ett yrkande om återremiss vore utan tvifvel lönlöst, men jag vill dock i min mån i sjöfartens intresse uttala min protest mot lagen, och jag kan icke på annat sätt göra det än genom att yrka afslag å denna paragraf, under förutsättning att hela lagen följer med.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag hade icke tänkt, att jag skulle behöft å nyo uppträda i denna fråga och taga kammarrens tid i anspråk. Jag lofvar emellertid att yttra mig i största korthet.

Då den siste ärade talaren icke rigtat sina anmärkningar mot den nu föredragna punkten, torde jag kunna inskränka mig till att yrka bifall till samma punkt.

De nu af honom framställda anmärkningarna äro för öfrigt af väsentligen samma beskaffenhet som dem han vid den föregående diskussionen uttalade och hvarpå kammaren redan gifvit honom svar.

Jag anhåller att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr *Wallenberg* instämde häruti.

Herr *Lindvall*: Herr *Kinnman* tyckes bibehålla sina traditioner från föregående tillfälle, då denna fråga förelåg till behandling. Äfven nu uttalar han sitt missnöje med föreliggande lagförslag, men jag hyser dock den förhoppning, att kammaren skall antaga utskottets förslag, så mycket mera som Första Kammaren funnit sig till freds med de ändringar, som nu af utskottet vidtagits.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Efter af herr vice talmannen framställda propositioner blef utskottets hemställan af kammaren godkänd.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—6.

Godkändes.

§ 3.

Andra Kammarrens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion i fråga om vilkoren för utklarering af fartyg m. m., som häruppå föredrogs, blef af kammaren godkändt.

§ 4.

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.*

Å föredragningslistan fans vidare upptaget Andra Kammarrens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående fångars arbete.

Uti en inom Andra Kammaren afgifven motion, n:o 107, hade herr *G. A. E. Kronlund* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande och låta utreda, dels huru vida och under hvilka vilkor arbete uti det fria, särskildt jordbruksarbete och dermed samhörande

sysselsättningar, må kunna anordnas för såväl tvångsarbetsfångar som för straffångar, för de senare antingen såsom en i strafflagstiftningen upptagen öfvergångsform till slutliga frigifningen eller och som en lämplig sysselsättning för vissa slag af straffångar mot slutet af frihetsstraffet, dels ock huru fångarbetet i öfrigt bör på lämpligaste sätt anordnas med hänsyn såväl till arbetets betydelse i fångvårdsafseende som äfven till statens intresse att tillgodogöra sig fångpersonalens arbetskraft och önskvärheten att i möjligaste måtto undvika konkurrens med det fria arbetet.

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

Utskottet hemställde,

att herr Kronlunds förevarande motion ej måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Sedan denna utskottets hemställan blifvit föredragen, anförde motionären

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Jag beklagar, att denna fråga förekommer till behandling så sent på dagen, att uppmärksamheten måhända icke så odeladt kan följa frågan. Jag skall endast beröra några synpunkter.

En bland vår fångvårds förnämsta uppgifter är att söka förbättra samt återföra till samhället och ett gagneligt lif de under dess vård varande vilsekomna individer. I cellstraffsystemet jemte den uppfostran, som kan bibringas dem af själasörjaren och läraren, har vår fångvård hittills sett den förnämsta vägen till detta mål. Men man torde icke böra förbise, hvilken betydelse ett rationellt arbete eger såsom uppfostringsmedel. Vi se ju i allmänna lifvet en allt mera framträdande benägenhet att i ungdomens uppfostran tillmäta kroppsarbetet betydelse af uppfostringsmedel, och jag tror, att ett praktiskt och rationellt anordnadt samt väl afpassadt arbete äfven skall kunna åstadkomma mycken nytta i fångvården, skall kunna träna och dana fången till att återupptaga kampen för ett lagbundet lif med mycket större säkerhet och visshet än nu.

Cellstraffsystemet öfverlemnar visserligen fången kanske till utseendet moraliskt återupprättad, ehuru enligt min tanke ganska skenbart, och vi finna brister äfven i andra afseenden genom att fångarbetet i hufvudsak måste anskaffas af fångbevakningen från enskilde. Följden deraf blir ofta, såsom vi finna af statistiken, att fångarbetet blir ensidigt och ett nödfallsarbete, som tillgripes, därför att man icke har något annat att göra, och som för öfrigt gifver staten bra liten ersättning. Såväl staten som fångvården blifva illa betjenta häraf. Den frie arbetaren lider af konkurrensen, och på samma gång inträder det för rättsmedvetandet motbjudande, att fångarbetet blir en premie åt fångvaktaren.

Andra Kammaren har redan uttalat sig i denna fråga, nem-

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

ligen vid 1896 års riksdag, då Andra Kammaren i anledning af en utaf herr Hedin väckt motion och på tillstyrkan af kammarens tillfälliga utskott beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhängan, att Kongl. Maj:t täcktes låta anställa en utredning af frågan om fångarbetets lämpligaste anordning med hänsyn till såväl dess ändamål i och för fångvården som dess konkurrens med de fria arbetarne, och att dervid äfven upplysningar från arbetare och arbetsgifvare i de af denna konkurrens berörda yrken måtte i så stor omfattning som möjligt inhemtas under samråd med målsmän för fångvården.

Hvad har nu sedan dess i fångvårdshänseende åtgjorts för att tillmötesgå denna Andra Kammarens begäran? Såvidt jag kan finna, har intet blifvit gjordt? Fångvårdsstyrelsen yttrar i sin skrifvelse till Kongl. Maj:t såsom svar på statsrevisorernas berättelse, att så fort öfriga, styrelsen åliggande göromål medgäfvde det, ärnade styrelsen till Kongl. Maj:t inkomma med underdånigt förslag i det magtpåliggande ärendet. Detta är ju godt och väl, men, mina herrar, hade verkligen fångvårdsstyrelsen varit besjälad af reformifver, så hade den väl haft tillfälle att sätta denna reformifver i handling under de fem år, som förflutit sedan Andra Kammaren gjorde detta uttalande. Och så länge några konturer till den af fångvårdsstyrelsen tilltänkta reformen ej uppdragits, så länge Kongl. Maj:t icke gifvit fångvårdsstyrelsen något uppdrag, någon ram eller anvisning, i hvilken riktning dessa reformer skola gå, och Riksdagen således saknar kännedom om arten och beskaffenheten af dessa reformer, synes mig Riksdagen icke böra på grund af dessa obestämda löften afhålla sig ifrån att uttala sig för ifrågavarande reformer och för Kongl. Maj:t tillkännagifva sina önskemål, så mycket hellre, som man då skulle hafva utsigt att få en större eller mindre del af frågan hänskjuten till den under arbete varande så kallade strafflagskomitén, hvars sammansättning af framstående män på olika områden naturligen borgar för en mångsidig och uttömmande behandling af ämnet.

Fångarbetet har för staten, utom i fångvårdsafseende, äfven en ganska stor ekonomisk betydelse. År 1899 utgjordes inom fångvården icke mindre än 750,000 med inkomst förenade dagsverken. Dessa dagsverken betalas i medeltal med 29 öre per styck. Använd detta kapital litet bättre, så innebär detta för staten en icke så oväsentlig inkomst. Låt staten anordna fångarbetet. Staten kan derigenom sörja för att arbetet mera afpassas efter fångarnes kvalifikationer, att åtminstone mera än nu undvikes konkurrens med den frie arbetaren, och slutligen kan staten sörja för att arbetet blir sådant, att det kan träna för frihet.

Jag skall nu begagna tillfället att från dessa allmänna betraktelser öfver det redan såsom statsrevisorernas anmärkning föreliggande ämnet öfvergå till den fråga, som närmast intresserar mig, nemligen jordbruksarbetarefrågan.

Fångars användning i jordbruksarbetet är temligen okänd inom vår fångvård, och dess genomförande förutsätter en afvikelse från det nuvarande, hittills följda systemet, cellstraffssystemet och ensamhetsystemet.

Jag vill nu med några ord angifva, huru jag tänkt mig detta jordbruksarbete.

Staten anslår årligen 150,000 kronor till utdikning af försumpad skogsmark, särskildt i Norrbotten. Dessa afdikningar kunna och böra efter hand göras så, att äfven angränsande odlingsbar mark blir tillgänglig för kultur. Under utarbetande ligger en plan för kolonisation af ett par större områden, ett i Norrbottens län, Koskivara, och ett i Vesterbottens län.

Ja, mina herrar, om man redan nu skulle praktiskt försöka sig på fångarbete inom jordbruket, skulle man utplantera smärre straffkolonier på 25 å 30 man under lämplig bevakning för att utföra dessa myrutdikningsarbeten. Och dylik mark utgör åtminstone i Norrland så stor areal, att det kunde godt blifva fält för arbete under många år till och med för en större styrka. Jag anser, att man härigenom kunde i någon mån betrygga det kolonisationsarbete, som för oss norrländingar för närvarande framstår såsom en utomordentlig kulturuppgift. Staten kunde genom fångarbete bedriva denna kolonisation mera systematiskt och utan användande af det nu så dyrbara fria arbetet och hade alltid att påräkna en konstant stam af arbetare. På samma gång vunnes den fördelen, att det enskilda jordbruket i närheten finge behålla det fria arbetet.

Om det nu också i ekonomiskt afseende icke ställer sig så illa för staten, så invänder man, att byggnadsfrågan skulle i ganska stor mån försvåra saken och göra den särdeles kostbar för staten. Men, mina herrar, uppförandet af bostäder der uppe skulle vid det förhållande, att dessa arbeten skulle pågå under åtskilliga år, icke blifva så betungande för staten, helst man skulle kunna tänka sig, att dessa byggnader sedermera skulle kunna apteras för de blifvande kolonisterna, och man sålunda genom detta byggnadsarbete endast gifvit kolonisterna ett förskott på blifvande byggnadsanslag.

Nu kommer den andra frågan: Är detta jordbruksarbete i fångvårdshänseende gynnsamt? Ja, mina herrar, erfarenheten visar, att fångarbetets användande i jordbrukets tjänst är en god och uppfostrande straffart, hvarigenom fångarne fostras till arbete, flit och duglighet, tränas till frihet, i många fall blifva moraliskt återupprättade och utgå från sitt straff sunda till kropp och själ. Kan man med detta vinna ett sådant mål, böra väl principerna i någon mån gifva vika. Straffet afser väl i första rummet att återupprätta en fallen människa och dana henne för ett samhällsnyttigt lefnadsätt.

Hvarför är nu detta arbete så gynnsamt i fångvårdshänseende? Ja, mina herrar, vistelsen i naturen, sysselsättningen med ett an-

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:ts
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

strängande, men helsosamt arbete, en viss grad af frihet, som lemnas fången, allt detta gör, att han från jordbruksarbetet ofta utgår på det sätt jag sade, nemligen med stärkta kroppskrafter, med god helsa och danad och tränad att taga upp kampen för lifvet efter återvunnen frihet.

Nu invänder fångvårdsstyrelsen, att den har gjort en bedröflig erfarenhet i kronoarbetskåren. Men här är förhållandet helt annat. Jag vill, att detta fångarbete i jordbruk skulle anordnas på ensliga, isolerade trakter, långt aflägsna från större befolkade platser. Såsom arbetet förut varit anordnad, har det skett i och i närheten af städer, större befolkade platser, i åsynen af andra, fria, menniskor, och det är gifvet, att detta icke kan annat än antingen blifva en moralisk tortyr eller bidraga att förvilda och göra en fånge trotsig och obändig. Och att, såsom förut skett, utackordera fångarne åt enskilde är ett slags halft slafveri, som ingalunda är tilltalande.

Det har nämnts, att fångvårdsstyrelsen ärnade vidtaga reformer. Ja, mina herrar, jag ställer mig litet skeptisk i afseende härpå. Jag påminner mig ett yttrande af herr Waldenström under förmiddagens diskussion, att man sällan ser en reform utgå från det skrå den afser; detta skrå, detta embetsverk är så inne i sina former, att det saknar den fria, objektiva och mindre ensidiga blick, som behöfves för frågans bedömande.

Jag skall icke upptaga herrarnes tid längre, åtminstone till en början, utan endast be att få yrka återremiss af betänkandet.

Herr Centerwall: Jag skall be att få börja med slutet.

Att yrka återremiss på detta betänkande, som vi gjort oss så mycket besvär med, synes mig nästan vara en orättfärdighet. Vi hafva behandlat den ärade motionären så väl, som vi kunnat. Vi voro samtliga från början mycket tilltalade af hans förslag, grundadt som det är på egen åskådning och egen erfarenhet. Vi hafva tagit reda på allt, som kunde tala till hans förmån. Vi hafva, utöfver hvad han sjelf anvisat, nemligen berättelsen från fängelseinspektören i Horsens, äfven hopletat andra fakta, som syntes vara till förmån för honom, ur den preussiska fångvårdsstatistiken. Vi hafva alldeles opåmint skaffat oss och i betänkandet aftryckt ett uttalande af en svensk känd agronom, som varit ute i Preussen i somras, och hvilket också är till förmån för motionären. Vi hafva anfört 1900 års statsrevisorer, hvilka yttrat sig i samma syftning som motionären. Mot detta hafva vi satt fångvårdsstyrelsens yttranden, nemligen dels dess förklaring med anledning af statsrevisorernas anmärkningar, om man så får kalla dem, och dels dess svar på de frågor, vi funnit oss böra ställa till densamma. Vi hafva sorgfälligt vägt skälen mot hvarandra under många sammanträden; och vi hafva icke kunnat komma till annan konklusion än vi gjort och skola icke heller kunna komma till någon annan, så att den

återremiss, som motionären ansett sig böra föreslå, tjenar icke till någonting.

Efter detta vill jag gå in på ett vederläggande af hvad motionären sade. Motionären började med att straffets ändamål är att återföra och förbättra. Ja, utan tvifvel är det så. Hvarje straff, det må utmätas af staten eller af den enskilde, som dertill har rätt, har naturligtvis ytterst och innerst det ändamålet att återföra och förbättra. Men har detta i regeln skett i de två länder, motionären åberopat, Danmark och Preussen? Nej, så litet, att statistiken visar raka motsatsen. Herrarne förstå, att när man skall bedöma, om straffet förbättrat, bör det ske efter *återfallsprocenten*. Återupprättar straffet fången, gör det honom bättre, då återfaller han alls icke eller endast sällan. Förbättras han icke af straffet, ja, då återfaller han oftare. Huru förhåller det sig nu med detta i de anförda landen? Jo, återfallsprocenten i Danmark, särskildt i fängelset vid Horsens, som denna fråga specielt rör, är 42,22, återfallsprocenten i Preussen 77,52 och i Sverige för hela den sista tioårsperioden 32,1. Om man någonsin kan säga, att siffror tala, så förmodar jag, att de göra det denna gång. Man kan därför säga, att detta kroppsarbete, som är anordnad på det sätt motionären vill, icke har medfört det resultat, icke har lett till det mål, som dermed var afsedt.

Den ärade motionären sade derefter, att fångarbetet, såsom det nu är anordnad hos oss, lemnar för liten ersättning åt staten. Det är möjligt, att ersättningen är liten; men den är dock något bättre än i Preussen, som motionären citerat såsom ett mönsterland i detta fall. I Preussen var enligt den senaste statistiska berättelsen den inkomst, som staten hade af fångars arbete, uppskattad till 24 pfennige per dagsverke, i Sverige har denna inkomst varit 24 å 29 öre. Som herrarne torde erinra sig, är en pfennig ungefär en tiondedel mindre än ett öre, och således var det här en jämförelsevis icke obetydlig balans till vår förmån.

Den ärade motionären talade derefter — ehuru tills vidare blott i förbigående, men jag förmodar, att han kommer att urgöra det skälet litet utförligare — om den konkurrens, som fångarbetet nu bereder handtverkarne. Ja, det var det och ingenting annat, som herr Hedins motion år 1896 afsåg. Jag tror dock, att utskottet vederlagt påståendet om någon afsevärdare konkurrens i detta fall. Den lilla sådan, som för närvarande finnes, rör sig endast om några mindre förmånliga handtverk. Men om motionärens tanke genomfördes, skulle det ju kunna blifva konkurrens mellan fångar och jordbruksarbetare, d. v. s. det *skulle* kunna bli så, men det är nu inte så farligt, ty motionären har föreslagit, att fångarne skulle arbeta i grupper på 25 å 30 stycken, och det är ju blott småsaker. Lika litet som staten kan få någon vinst af fångarbetet i så liten skala, lika litet kan detta — det medgifver

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

jag — bereda jordbrukarne någon konkurrens. Men nyttan af fångarbetet i den utsträckningen blir ju lika liten ur såväl national-ekonomisk synpunkt som landbrukssynpunkt. För öfrigt vill jag minnas — är det icke så? — att den ärade motionären i en *annan* motion säger, att till kolonisationsarbetet i Norrland skulle kunna användas den stora massa löst folk, som der finnes. Men hur går detta i hop? Å ena sidan vill den ärade motionären skaffa arbete åt den lösa befolkningen, som efter hans utan tvifvel rigtiga uppgift saknar sådant, å andra sidan plockar han dit andra, som skola göra detta arbete. Det tycker jag icke stämmer rigtigt. Men nu är det väl så, att det arbete, som dessa små kontingenter skulle kunna utföra, icke skulle komma att utgöra något väsentligt plus i Norrlands kolonisationsarbete. De vackra friluftsteorier, som den ärade motionären här gifvit en af sommarstämning genomandad form, skulle därför sannolikt i verkligheten visa sig vara fullkomligt betydelselösa.

Den ärade motionären säger, att vi inom utskottet äro liksom fångvårdsstyrelsen fångna i teorier. Ja, à la bonheur, i fall man skall tänka på hvad man bör göra, måste man mer eller mindre lägga teorier till grund för sitt handlingssätt. Den teori, som den ärade motionären åsyftade, är den så kallade enrums- eller cellstraffteorien. Men huru skola vi kunna bedöma, om denna är rigtig eller ej? Jo, naturligtvis genom att undersöka dess verkningar: af frukten känner man trädet. Innan enrums- eller cellstraffteorien genomfördes, hvilket skedde genom riksdagsbeslut af åren 1890 och 1892, var, som vi kunna finna af fångvårdsstyrelsens statistiska berättelser, återfallsprocenten ofantligt mycket större, än hvad den sedan varit; denna procentsiffra nedgick från, om jag icke missminner mig, 40 å 50 före 1890, ja, för ännu äldre tider ännu mycket mera, till i medeltal 32,1 för de senaste 10 åren, och den skulle icke ha varit ens så hög, om icke vid utställningen här i Stockholm 1897 alla möjliga dåligt kvalificerade individer strömmat hit och blifvit tagna.

Den ärade motionären beskyldde fångvårdsstyrelsen för att icke hafva gjort någonting i fråga om hans önskemål, som ju delvis äro dess egna. Men den har verkligen gjort någonting, och det särskildt i fråga om en sak, som motionären sjelf har påpekat. Han talade nemligen om att man icke skulle ställa fångarbetet så, att genom det skulle kunna uppstå någon premiering för fångvaktarne. Det har nemligen varit så hittills, att vissa fängelse-direktörer liksom annan personal vid dessa fängelser hafva en viss procent af den inkomst, som fångarnes arbete inbringar. Detta måste stämpas vara en mycket orättfärdig premiering, hvilket också stats-revisorerna tydligt och klart uttalat. Har nu icke fångvårdsstyrelsen gjort något här vid lag? Jo, om den ärade motionären behagar slå upp sid. 28 i betänkandet, så kan han der läsa, att styrelsen i den 28 september detta år afgifvet löneregleringsförslag hos Kongl.

Maj:t hemställt om förbättring af bevakningspersonalens aflöningsförmåner, dervid styrelsen ock föreslagit, att i sammanhang härmed den andel i fångarnes arbetsinkomst, som vid länsfängelser och kronohäkten tillfaller der anstälde vaktbetjente, skulle, sedan deras aflöning höjts, alldes indragas; och hvad fängelseföreståndarnes andel beträffar, säger styrelsen, att den har under sistlidet år upptagit arbetet för fullföjd af sin afsigt att afskaffa äfven det. Jag kan således icke annat än finna, att motionären i detta som i andra fall varit något orättvis mot fångvårdsstyrelsen, hvilken väl som alla andra har rätt att bli trodd, till dess det visats, att den farit med origtiga uppgifter.

Motionären antydde — och jag har för resten redan berört det — att detta arbete skulle komma i synnerhet hans älskade öfre Norrland till godo — en landsdel, som ju alla som sett den älska. Men jag vet icke, om vi skola kunna transportera dit upp de värsta brottslingar och våldsvarkare ända från Karlskrona, om vi ens kunna transportera dit fångarne från Svartsjö, och låta dessa fara genom den vackra Torneådalen upp till Matarengi eller sända dem till Koskivara-mossen, som ligger vid jernvägen mellan Boden och Gellivare. Jag tror, att detta skulle föranleda alldes för stora kostnader. Och den tanke, som den ärade motionären på ett annat ställe framkastar, nemligen att staten skulle få ersättning genom arbetet, torde nog icke kunna realiseras. Ja, motionären talade så vackert — och det gör han alltid — om kroppsarbete i fria luften och om hela denna idyll, som fängelseinspektören i Horsens författat — han skildrar »kampanjen» på ett sätt, som snarare påminner om en skolföreståndarinns beskrifning öfver en skollofskoloni, än om en penitentjärmans uttalande rörande en fångkampanj. — Alltsammans är ju så »gemytligt», såsom den agronom, hvilken skildrat det preussiska fångarbetet i fria luften, säger. Men om det är lika nyttigt som gemytligt, det får framtiden visa.

Man har icke i Danmark gjort försök med fångars utarbete mer än två år, icke tre, det ena året med 15 fångar och det andra året med 20. Men det förefaller mig, som dessa experiment icke skulle vara bevisande. Jag kan i detta sammanhang nämna, att jag i somras också varit i dessa trakter i Danmark, som motionären besökt, och jag hade då det nöjet att sammanträffa med några högt bildade jurister, men de voro icke några beundrare af dessa experiment, af hvilka fängelseinspektören i Horsens lofvat sig så mycket.

Om vi nu öfvergå till att närmare undersöka hithörande förhållanden i Preussen, så finna vi af den preussiska statistiken, att man der icke haft råd att bygga tillräckligt många och stora fängelser, och man har därför måst skicka ut en del af fångarne för att kunna bereda fängelseanstalterna åtminstone någon lättnad. Men någon sådan anledning förfinnes icke hos oss, utan vi äro

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.*
(Forts.)

tvärtom, tack vare Riksdagens frikostighet, väl försedda med dylika anstalter.

Gent emot utskottets påstående, att det ej skulle finnas någon, som ville draga öfver sig ansvaret att ha utsatt hemtrakten för sådana skaror, som det här är fråga om, sade den ärade motionären — för så vidt jag riktigt erinrar mig hans ord — att det icke kan blifva fråga om att använda fångarne i närheten af städerna, utan endast i öde trakter. Ja, men så mycket dyrare blir det ju då. Teorien, att de hus, som konstrueras, skulle användas för andra kolonister, förstår jag icke, ty när fångarnes antal der vid straffkolonien icke skall minskas, hvarför skulle de då ej bo kvar i de hus, som de haft från början. Observera, att dessa hus skulle göras lätt flyttbara.

Den ärade motionären sade vidare, att sällan utgår en reform från det skrå — som han uttryckte sig — som skall reformeras, d. v. s. här fångvårdsstyrelsen. Jag vet icke, om fångvårdsstyrelsen inkommit till Kongl. Maj:t med flera skrivelser än dem, jag här citerat, men den har gifvit sitt fulla bifall till det, som statsrevisorerna tillstyrkt, utom just i denna fråga om friluftsarbete. Ehuru jag icke har någon skyldighet eller rätt att föra fångvårdsstyrelsens talan, vill jag dock tillbakavisa hvarje beskyllning mot densamma, som jag finner vara orättvis.

Men, om vi nu efter stort besvär, efter långa och ingående debatter, efter många och långa skrivelser från fångvårdsstyrelsen, efter dryftande i tidningar och tidskrifter, efter allt som göras kan kommit derhän, att vi åren 1890 och 1892 fått enrumssystemet infördt här i vårt land, och om det visat sig, att återfallsprocenten derigenom sjunkit så mycket, skulle vi då, äfven om det vore blott i ett enda fall, åter införa det utdömda gemensamhetsfängelset?

Hvad sker i dessa gemensamhetsfängelser? Jag skall tala om för herrarne en historia, som jag vet är fullkomligt sann; den rör qvinnor, som, när de sätta till den sidan, äro mycket värre än män. Händelsen har tilldragit sig vid qvinnofängelset å Norrmalm här i Stockholm, och jag har — som sagdt — historien från fullkomligt säkert håll; om jag skulle missminna mig i fråga om någon detalj, ber jag på förhand om ursäkt därför.

Det var en qvinna der vid fängelset, som angifvit sina kamrater för hvad det nu var. Då uttänkte dessa ett infernaliskt raffineradt straff: de indelade sig i vakter, så att två sutto hos qvinnan hvarje stund på natten och höllo henne vaken. Följden vardt den, att hon blef svagsint och — som jag vill minnas — dog kort derefter. Om jag omtalade det, som jag hört om gemensamhetsfängelserna för män, tror jag, att hären skulle komma att resa sig på mångas hufvuden; det är sådana saker, att — som fångvårdsstyrelsen med rätta säger — äfven förhärdade brotts-

lingar med häpnad vända sina blickar derifrån (se betänkandet sid. 33).

Utän tvifvel skall den ärade motionären komma och säga, att dessa friluftsarbetare äro så trötta, när qvällen kommer, att de då blott lägga sig och sofva. Jag har emellertid hört af en fångvårdstjensteman — han må nu af motionären anses hur misstänkt som helst för partiskhet; jag för min del har ingen anledning att tvifla på hans sanningsenlighet — att han frågat i Danmark och Preussen, hur det förhåller sig med ifrågavarande sak, och att han då fått till svar, att dessa straffkolonier visserligen äro bättre än gemensamhetsfångelserna i allmänhet, men att det i alla fall återstår tillräckligt mycket, för att man skall kunna beteckna dem som förfärliga.

Efter mycket besvär ha vi i Sverige lyckats att få ett system, som väcker hela den civiliserade världens afund och som fått det allra största beröm, och det af bland andra just chefen för den preussiska fångvården, som ju skulle vara så idealiskt stäldt. Hans yttrande återfinnes på sid. 42 i betänkandet. Nej, jag tror, att det är de allra största skäl, att vi dröja med reformer i den syftning, motionären i detta fall önskar.

Dessutom förutsätter ju herr Kronlunds förslag om friluftsarbetet ett helt annat system än det vi hafva. Det förutsätter nemligen det irländska eller progressiva systemet, som består deruti, att fångarne indelas i klasser — i Danmark sju — och få sedan, om de uppfört sig väl, flytta från en klass till en annan, hvarigenom de kunna komma i åtnjutande af större bekvämlighet, bättre kost och mera sådant, allt naturligtvis inom vissa gränser. Då vi icke ha ett sådant system, kan jag omöjligen förstå, huru vi skulle kunna etablera sådana der särskilda fångklasser. Jag föreställer mig, att då är den vilkorliga frigifningen att föredraga.

Jag tror för öfrigt ej heller, att en remiss af denna fråga till strafflagskomitén komme att gifva något positivt resultat.

Det är för sent på natten att ytterligare utveckla de många skäl, jag ännu skulle kunna anföra mot motionären, men jag torde dock ha sagt tillräckligt för att rättfärdiga utskottets afstyrkande utlåtande, till hvilket jag tager mig friheten att yrka bifall.

Häruti instämde herrar *Björck, Widén, Magnusson* och *Ericsson* i Ahlberga.

Herr Kronlund: Herr talman, mina herrar! Skämtet och förlöjligandet af min friluftsuppfattning må stå för herr Centerwall sjelf. Det är icke ovanligt att höra honom skämta med allvarsamma ämnen. Jag vill i stället ingå något litet på ett sakligt bemötande af hans invändningar.

Det är en ofantlig skillnad mellan gemensamhet i fängelse och gemensamhet i jordbruksarbete i det fria. Fångarne sammanföras

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

i det förra fallet inom fångsalarnes begränsade område, och deras sysselsättning der består kanske af att rensa bönor, plocka dref eller klistra papperspåsar, ett arbete i alla fall, som lemnar mycken tid öfrigt till annat, något ofog, som hvarken sysselsättningen eller bevakningen kan förekomma. Jordbruksarbetet deremot försiggår i det fria och är ett arbete, som tager fångens hela kraft i anspråk, och de förhållanden, under hvilka det eger rum, rent af ropa åt fången: är du flitig och uppför du dig väl, så slipper du snart härifrån. Jordbruksarbetet tager hans arbetskraft i anspråk, så att han på qvällen är trött och längtar efter sömn och hvila.

Återfallsstatistiken bevisar enligt mitt förmenande ganska litet i denna fråga. I Sverige äro ju visserligen återfallen färre, men det kan lika mycket bero på en stigande kultur och den kraftfulla nykterhetsverksamhet, som under de senaste åren bedrifvits i vårt land. Hvad återfallen i Tyskland beträffar, så kan man icke använda dem som bevismaterial i fråga om jordbruksarbete för fångar, utan det är tvärt om all sannolikhet för att just dessa talrika återfall bero på gemensamhetsfängelset. De praktiska erfarenheterna i afseende å fångarnes disciplin och uppförande i Danmark och Tyskland gifva ett talande bevis därför. I Danmark har, enligt hvad det uppgifvits för mig, icke varit en enda disciplinär förseelse af betydelse under de tre försökskampanjerna — det har nemligen varit tre sådana, den sista förra året. På det ställe i Ost-Preussen, som jag besökte, uppgaf man, att af 108 fångar hade 10 fångar återsändts, deraf några på grund af sjukdom och oförmåga till arbete, men hvad de öfriga beträffar, så straffades de endast för mindre, disciplinära förseelser. Der var stadgadt, att fånge, som gjort sig skyldig till disciplinär förseelse, skulle återskickas till fängelset, och det var nog det stadgandet, som verkade såsom en återhållande kraft.

Enligt mitt förmenande har icke det ringaste inträffat, som kan gifva Andra Kammaren anledning att frångå sitt beslut af år 1896. Det enda, som sedan dess inträffat, är, att fångvårdsstyrelsen i sin skrifvelse har lofvat att taga denna fråga om hand, men det anser jag icke vara tillräckligt skäl för att afböja en reformönskan, som Riksdagen redan för fem år sedan uttalade, och hvaraf vi ännu icke sett något resultat.

Från en talare i Första Kammaren, fackman i ämnet, hörde jag i lördags det uttalandet, att statsrevisorerna varit obilliga i sina anmärkningar. Ja, det lät, mina herrar, så, som om vissa statens underordnade embetsverk ansåge sig vara suveräna, och att några anmärkningar, som på något sätt rörde dem, vare sig de komme från Riksdagen eller från dess delegerade, icke vore på sin plats. Det är en uppfattning, som jag icke tror att Riksdagen sanktionerar. För öfrigt ber jag, herr talman, att få påpeka, att 1896 års utskott sade i sitt utlåtande bland annat följande: »Men utskottet har icke velat underlåta att fästa uppmärksamheten vid

det flerstädes i utlandet, särskildt med stor framgång i Österrike, försökta systemet att använda fångar för yttre arbeten i fria luften vid jordbruk, men ännu mera vid gräfning af kanaler, anläggandet af vägar och dylikt. Dylikt arbete är icke helt och hållet främmande för svensk fångvård. Den svenska fångvårdsstyrelsen disponerar nemligen för närvarande $\frac{4}{24}$ mantal Skår eller Påfvelund invid centralfängelset å Nya varvet bredvid Göteborg, der enligt 1894 års statistik 1,408 dagsverken användes till »jordbruksarbeten». Det synes utskottet, som om skäl förefunnes att i något vidsträcktare mån inom fångvården försöka utarbete, en art af arbete, rörande hvars konkurrens med det fria arbetet inga berättigade klagomål torde kunna höjas. Andra Kammaren intog då 1896 samma ståndpunkt som detta dess tillfälliga utskott.

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

Herr Centerwall sökte att skämtsamt upptaga mitt förslag, att dessa arbetare skulle användas för koloniseringar i öfre Norrland, och han sade, att med så små grupper, som dem jag föreslagit, skulle ingenting kunna uträttas. Jag påpekade blott det, att, för upprätthållande af disciplin och ordning, det vore alldeles nödvändigt, att man fördelade styrkan i flera små grupper, hvar och en på en 20 å 25 man, således på samma sätt, som användes utomlands; dessa kolonier skulle sedan naturligtvis förläggas på tillräckligt stort afstånd från hvarandra.

Hvad beträffar den lösa befolkningen i Norrland, så tager den nog, mina herrar, tacksamt emot jorden, sedan denna är uppodlad, och då ha vi tillräcklig användning för den lösa befolkning, som der finnes i många trakter.

Fångvårdsstyrelsen har yttrat — och det upptog äfven herr Centerwall — att det då är mycket bättre med den vilkorliga frigifningen, och att fångvården ju kan öfverlemna dessa vilkorligen frigifna fångar åt en enskild arbetsgifvare. Ja, det är precis samma system, som när man bortskänker eller arrenderar ut arbetskraft. Det blir ett slags halft slafveri, och det tror jag icke att någon vill vara med om. Det skulle ju vara att återgå till hållandet af en kronoarbetskår, något som vi ju ha utdömt.

Jag har ingenting mer att säga annat än det, att jag vill ändra mitt yrkande från återremiss till bifall till min motion.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar! Jag vill icke på något vis klandra utskottet för det sätt, hvarpå det behandlat den föreliggande motionen, allra helst som vi litet hvar måste medgifva, att det egnat motionen en mycket stor uppmärksamhet. Icke heller vill jag här nu göra något yrkande, enär jag tror det vara lönlöst. Jag har emellertid begärt ordet för att tillkännagifva, att jag, trots utskottets motivering och trots det anförande, som utskottets ordförande här nyss hållit, fortfarande hyser mycket varma sympatier för den motion, som här är väckt, och

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts)*

särskildt för den del af densamma, som afser frågan om fångars användande till jordbruksarbete.

Herrar *Branting, John Olsson* i Stockholm, *Ericsson* i Jönköping, *Hedlund* och *Jansson* i Krakerud instämde häruti.

Herr Centerwall: Herr talman, mina herrar! Blott en liten replik. Jag skall icke blifva lång.

Ingen kan hysa varmare sympatier för motionärens förslag än hvad jag gör eller, rättare sagt, har gjort. Jag var till en början och innan jag satt mig in i frågan mycket tilltalad af förslaget och var för min del fullt och fast besluten att tillstyrka det i utskottet, och detsamma var, som jag redan antydtt, förhållandet med mina kamrater der. Men sedan vi satt oss in i saken, kunde vi omöjligen vara med om motionen.

Den ärade motionären yttrade något om att skämta med allvarliga ting. Ja, det kan icke falla mig in, och det af flere anledning, att skämta med de förhållanden, om hvilka det nu är fråga, men att skämta litet med ett eller annat förslag och yttrande af den entusiastiske motionären kan kanske tillåtas mig.

Den ärade motionären lade i sitt senaste anförande särskild vikt vid frågan om konkurrensen och frågade, hur det skulle gå, om arbetskraften uthyrdes åt enskilda entreprenörer. Men utskottet har ju sagt, att något dylikt, enligt dess åsigt, icke kan komma i fråga; om fångar skola användas till utarbete, så skulle detta arbete ske för *statens* räkning och på dess föranstaltande. Utskottet har emellertid sökt visa upp de olägenheter, som der vid lag skulle uppstå. Är det verkligen rätt, mina herrar, att när vi ha ett fångvårdssystem, hvilket, som vi finna, öfverträffar alla andra länders anordningar i detta afseende, så att återfallsprocenten hos oss blir jemförelsevis ytterst ringa, att vi nu på grund af känslöstämningar besluta oss för att införa en ny princip, innan vi pröfvat densamma noggrannare, än hvad som kan ske i denna nattliga timme.

Jag ber fortfarande att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar! Jag hade för min del icke tänkt begära ordet i denna fråga, oaktadt jag har äran att vara ledamot af strafflagskomitén, till hvilken man här på sätt och vis har vädjat. Men det är icke denna vädjan, som uppkallat mig, utan det är yttrandet af talaren på östgötabänken.

Han sade, att det vore önskligt, om fångar i så stor omfattning som möjligt användes till jordbruksarbete. Ja, detta är en önskan, som jag på det lifligaste delar, men det oaktadt kan jag icke på några vilkor vara med om den föreliggande motionen, ty ett bifall till den skulle enligt mitt förmenande fuska bort frågan.

Vi behöfva blott se på de föredömen, som den ärade motionä-

ren anført. Han framhåller, i främsta rummet, föredömet från Danmark, men der är ju gemensamhetssystemet rådande i vida högre grad än hos oss, och om detta systems förderflighet äro väl alla, som ha någon kännedom om fångvårdsförhållanden, fullt och fast öfvertygade. Se vi efter i den officiella berättelse, hvilken finnes aftryckt i utskottets betänkande, huru man i Danmark anordnat fångarnes jordbruksarbete, så finna vi, att man anställt försök med 15 å 20 man, utvalda bland de allra bästa fångarne. Nå, hvad ha dessa gjort? Jo, de ha gräft gropar för plantering af träd om dagarne, och aftnarne hafva de helt gemytligt och nydeligt tillbragt med att röka tobak och spela domino. Hvad är detta för fångarbete? Ja, med de 15 bästa kan det aflöpa utan skada, kanske till och med möjligen vara nyttigt; men såsom något efterföljansvärdt system för fångvård kan det väl näppeligen anses.

Se vi på det andra föredömet, hemtadt från Tyskland, så föreligger en berättelse från West-Preussen — nej, det var visst från nordvestra Tyskland, der ett rätt stort antal fångar sysselsatts med mosskultur. Beskrifningen från denna straffkoloni visar, att här var förhållandet alldeles motsatt det ifrån Danmark anförda. När fångvårdsdirektören, det var en gammal preussisk underofficer, »som varit med i många fältslag» — således icke just vårt ideal för en fångvårdstjensteman — när han tillfrågades, huru han kunde hålla reda på det stora antalet fångar, svarade han: Jo, vi använda hårdt nattläger utan sängkläder, och det äro de rädda för. — Ja, men om detta icke hjälper, hvad använder ni då? — Jo, var svaret, »prygel naturligtvis». — Der se herrarne ett helt och hållet motsatt system, ett fångvårdssystem, som väl ingen vill vara med om att införa här i vårt land.

Nej, låtom oss icke nu gå ifrån det ensamhetssystem, som vi hafva och hvilket vi kunnat tillämpa i så stor omfattning och med så godt resultat, att, såsom också en af talarne här anmärkt, vårt land kanske i afseende å fångvården står främst bland alla Europas länder. Och att förtjensten der vid lag i stor grad tillhör fångvårdsstyrelsen, det erkännes af alla, som något följt med fångvårdens utveckling i vårt land.

Det finnes emellertid möjligen en annan utväg att låta jordbruksarbete komma till användning för fångar, nemligen i samband med den vilkorliga frigifningen. I hvad mån och på hvilket sätt detta skulle låta sig ordnas, är jag nu icke i tillfälle att angifva, och icke heller kan jag säga, till hvilket resultat strafflagskomitén i denna del kan komma, till hvilken komité frågan om den vilkorliga frigifningen blifvit öfverlemnad. Men jag tror, att det vore alldeles misslyckadt, om vi nu afsände en skrifvelse i detta afseende till Kongl. Maj:t med det innehåll, som motionären föreslagit.

Motionären har emellertid föreslagit en skrifvelse icke allenast om jordbruksarbete för fångar, utan hans förslag innehåller äfven,

I fråga om skrifvelse till Kongl. Maj:t ang. fångars arbete.
(Forts.)

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:t
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

att det bör tillses, om icke fångarbetet kan bedrivas för statens räkning i större omfattning, än nu eger rum, och så att man mera, än hvad nu är fallet, undviker illojal konkurrens med det fria arbetet. Rörande dessa frågor och den dermed sammanhängande, af statsrevisorerna uppkastade frågan om borttagande af fångvårds-tjenstemännens provision på fångarbetet är förhållandet i viss mån annorlunda än med frågan om fångarnes jordbruksarbete. Det var dessa frågor, som herr Hedins motion af 1896 omfattade. Det kan icke vara tu tal om att de nu ifrågavarande önskemålen äro berättigade. Men det vore icke dess mindre ganska olämpligt att nu besluta bifall till den af motionären föreslagna skrifvelsen i denna del, redan af det skälet, att motionären råkat med detta, som är berättigadt, taga i släptåg frågan om jordbruksarbetet. Så mycket mer saknas emellertid skäl till aflåtande af en sådan skrifvelse, som vi veta, att fångvårdsstyrelsen tagit denna sak om hand och redan delvis inkommit till Kongl. Maj:t med framställning, och det torde ej dröja länge, förr än man är färdig med äfven de öfriga delarne. Det har gått så långt, att Konungens befallningshafvande i Södermanlands län — och jag förmodar äfven i andra län — afgifvit utlåtande angående vissa af dessa frågor. Skulle nu Riksdagen besluta en skrifvelse till Kongl. Maj:t, så kommer det sannolikt endast att förorsaka dröjsmål eller uppehåll i sakens behandling.

För min del skall jag, herr talman, be att få yrka afslag å motionen och bifall till utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Almqvist* och *Segerdahl*.

Herr K. G. Karlsson i Göteborg: Jag skall be att få säga endast några få ord, då jag som medlem af utskottet deltagit i dess behandling af föreliggande betänkande.

Jag vill då först med anledning af det yttrande, som talaren från Norrköping hade, säga det, att när denna motion första gången upplästes i utskottet, var det icke någon der, som icke kände sig lifligt tilltalad af motionärens framställning. Och hvem skulle icke få ett sådant intryck af denna tanke att på samma gång kunna gagna fångvården och detta odlingsarbete, som motionären talade om. Det låg i sakens natur, att — jag upprepar det — denna tanke skulle slå an på oss alla och göra oss stämda för att tillstyrka motionen. Men ju mer vi kommit in i frågan, dess större svårigheter ha rest sig för förslaget förverkligande, och desto betänksammare ha vi blifvit.

När motionen kom på tal, fäste jag mig gifvetvis särskildt vid den del af den, som innehöll yrkandet på fångars användning i jordbrukets tjänst, ty hvad de båda andra yrkandena beträffar, voro vi alla ense om att en ändring, sådan som dessa yrkanden inneburo, var nödvändig. Det första af dessa senare yrkanden var det, att fångarbetet skulle anordnas så, att det möjliggjorde pro-

duktion till förmån för t. ex. armén, flottan eller någon annan statsinstitution, och det andra af dessa yrkanden var det, att arbetet i läns- och kronohäkte anordnades så, att icke bevakningsbefälhafvarn der eller befälet i allmänhet hade några inkomster deraf.

Men sedan vi tagit del af statsrevisorernas uttalanden och sedan vi hört, att fängvårdstyrelsen i dessa hänseenden vidtagit åtgärder i den af motionären föreslagna riktningen, föreföll det utskottet, som om det hade lika liten anledning att vidtaga någon åtgärd som statsutskottet, der saken varit föremål för föredragning genom statsrevisorernas anmärkning.

Jag anser det vara skäl att säga ytterligare några ord, då jag vet, hvilka starka sympatier dock förefinnas för motionen.

Då man vill bedöma lämpligheten af en föreslagen ändring på ett visst område, måste man göra klart för sig, om det verkligen förefinnes något behof för dessa ändringar eller ej. Såsom utskottets ordförande här framhållit, torde det bästa kriteriet på, huruvida det nuvarande fängvårdssystemet verkar på ett lämpligt sätt eller ej, vara återfallsprocenten. Man må nu, som motionären här yttrade, säga, att återfallsprocenten bevisar litet. Han framhöll, att det skulle kunna vara den stigande kulturen och nykterhetsverksamheten, som äro orsak till denna minskning i återfallsprocenten. Men, mina herrar, skulle vi våga antaga och påstå, att icke äfven i Tyskland och i ännu högre grad i Danmark föregår en stigning i kultur, att icke äfven der nykterhetsidén har inflytande? Jag tror icke, att man vågar göra ett dylikt påstående. Jag tror, att i det ena som det andra landet de nämnda omständigheterna verka lika mycket ungefär. Sålunda tror jag, att man icke utan vidare vågar påstå, att de exempel, vi hört anföras från Danmark och Tyskland, äro efterföljansvärda för oss.

Så kommer odlingssynpunkten. Här vid lag får man gifvetvis taga hänsyn dertill, om den arbetskraft, som fångar skulle kunna lemna, är så billig, att man från den synpunkten sedt bör begagna sig af densamma. Jag tror, att om man tager alla omständigheter med i räkningen, skall man komma under fund med, att den arbetskraften ingalunda är så billig. Det behöfver uppföras baracker, och dessa baracker få icke vara af allt för primitiv beskaffenhet, för att man icke skall riskera rymningar. Det behöfves vidare nattceller i dessa baracker, ty jag tror knappast ens motionären vill vara med om, att fångarne förvaras i gemensamt rum om näterna. Gemensamhetsfängelse, särskildt hvad beträffar fångars förvaring nattetid, har sådana följder med sig, att man icke ens här kan nämna dem. Vidare tillkommer transporten af fångarne, som äfven kostar penningar. Ytterligare tillkommer den omständigheten, att man behöfver betydligt ökad bevakning, för att man icke skall riskera rymningar. Dessutom tillkommer, hvad fängvårdstyrelsen i sitt svaromål på utskottets skrifvelse framhållit, att, i den händelse man tillämpar detta utarbete i stor skala, man skulle

*I fråga om
skrifvelse till
Kongl. Maj:ts
ang. fångars
arbete.
(Forts.)*

komma till det resultat, att för en del arbeten, som verkställas inom fängelserna, man skulle få begagna legda arbetskrafter. Då man så vidare tager hänsyn dertill, att det stora flertalet af fångar är ovant vid jordbruksarbete och är försvagadt genom drycken-skap, så att arbetsprodukten blir relativt liten, tror jag, att man vågar påstå utan vidare, att resultatet ekonomiskt skulle visa sig ogynnsamt. Vidare får man taga hänsyn dertill, mina herrar, att det är endast under några månader af året, som detta arbete skulle kunna försiggå. Anordningarna vid fängelserna måste förblifva orubbade, såsom de äro, och alla de anordningar, man företog för utarbetet, skulle förorsaka extra kostnader.

Man får ju medgifva, att ingenting är fullkomligt under solen, således icke heller vår fångvård, men jag är för min del öfvertygad om — och jag tror, att utskottet står på samma ståndpunkt — att reformeringen får gå i den riktning, att det nuvarande systemet visserligen partielt förbättras, men att till detta borde sluta sig den s. k. vilkorliga frigifningen.

Jag skall icke uppehålla kammaren längre, utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Ericsson* i Vallsta instämde häruti.

Vidare till anteckning förekom icke. Efter af herr vice tal-mannen i ämnet framställda propositioner blef utskottets hemställen bifallen.

§ 5.

Slutligen föredrogos och blefvo af kammaren godkända:

bankoutskottets memorial n:o 7, angående beviljande af byggnadsanslag för riksbankens afdelningskontor i Linköping;

sammansatta banko- och lagutskottets memorial n:o 2, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i fråga om sammansatta banko- och lagutskottets hemställen i punkten 6:o af dess betänkande n:o 1, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition angående förändrad lydelse af vissa paragrafer i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897, dels ock åtskilliga motioner rörande samma ämne och dermed sammanhang egande frågor; samt

lagutskottets utlåtanden:

n:o 35, i anledning af väckt motion angående införande i konkurslagen af bestämmelse, att handlingar i konkursmål må kunna med allmänna posten till rätten, domaren eller rättens ombudsman insändas; och

n:o 36, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående förlängning af tiden, under hvilken förordningen

den 6 juni 1883 rörande de lappar, som med renar flytta emellan de förenade konungarikena Sverige och Norge, skall vara gällande.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

särskilda utskottets n:o 3 utlåtande, n:o 5, i anledning af dels Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete och till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken, dels ock vissa inom Riksdagen väckta motioner; och

Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 152, innefattande kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om ändring i sättet för verkställande af dödsstraff.

§ 8.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>P. O. Lundell</i>	under 8 dagar fr. o. m. d. 29 innev. mars				
» <i>S. M. Olsson</i> i Sörnäs	» 13	»	»	» 28	»
» <i>A. Cervin</i>	» 12	»	»	» 30	»
» <i>A. Wiklund</i>	» 14	»	»	» 28	»
friherre <i>F. C. K. Barnekow</i>	» 14	»	»	» 28	»
herr <i>J. Olofsson</i> i Digernäs	» 13	»	»	» 29	»
» <i>T. Gussing</i>	» 12	»	»	» 30	»
» <i>C. Sandquist</i>	» 14	»	»	» 28	»
» <i>S. J. Kardell</i>	» 13	»	»	» 29	»
» <i>J. E. Ericsson</i> i Ahlberga	» 12	»	»	» 30	»
» <i>O. A. Ericsson</i> i Ofvanmyra	» 14	»	»	» 28	»
» <i>K. F. G. Almqvist</i>	» 13	»	»	» 29	»
» <i>J. W. Lundin</i>	» 13	»	»	» 29	»
» <i>A. Thylander</i>	» 13	»	»	» 29	»
» <i>L. G. Broomé</i> i Bårslöf	» 13	»	»	» 29	»
» <i>J. E. Centerwall</i>	» 14	»	»	» 28	»
» <i>Ivar Månsson</i>	» 13	»	»	» 29	»
» <i>W. Andersson</i> i Bråborg	» 12	»	»	» 30	»
» <i>K. G. Björkman</i>	» 12	»	»	» 30	»
» <i>O. Erickson</i> i Bjersby	» 14	»	»	» 28	»
» <i>C. Persson</i> i Stallerhult	» 13	»	»	» 30	»
» <i>J. A. Lundström</i>	» 14	»	»	» 28	»

herr	<i>P. F. Landelius</i>	under 14 dagar fr. o. m. d. 28 innev. mars				
»	<i>O. Larsson</i> i Mörtlösa	» 12	»	»	» 29	»
»	<i>O. Emthén</i>	» 12	»	»	» 29	»
»	<i>E. Hedin</i> i Torp	» 12	»	»	» 29	»
»	<i>S. Söderberg</i>	» 12	»	»	» 28	»
»	<i>E. Persson</i> i Borrby	» 14	»	»	» 28	»
»	<i>C. F. Vahlquist</i>	» 12	»	»	» 30	»
»	<i>J. Andersson</i> i Öhrstorp	» 12	»	»	» 30	»
»	<i>A. P. Johansson</i> i Stensjö	» 14	»	»	» 28	»
»	<i>A. Sundblad</i>	» 12	»	»	» 30	»
»	<i>O. Berg</i> i Göteborg	» 13	»	»	» 29	»
»	<i>H. Eriksson</i> i Elgered	» 14	»	»	» 28	»
»	<i>P. Olsson</i> i Fläsbro	» 14	»	»	» 28	»
»	<i>D. Persson</i> i Tällberg	» 13	»	»	» 29	»
»	<i>E. Norman</i>	» 13	»	»	» 29	»
friherre	<i>I. A. von Knorring</i>	» 14	»	»	» 29	»
herr	<i>K. G. Karlsson</i> i Göte-					
	borg	» 10	»	»	» 28	»
»	<i>T. Zetterstrand</i>	» 14	»	»	» 28	»
»	<i>K. H. G. von Schéele</i> under 8 dagar fr. o. m. d. 3 nästk. april					
»	<i>J. Bromée</i> i Billsta	» 10	»	»	» 1	»
»	<i>O. Persson</i> i Rinkaby	» 12	»	»	» 1	»
»	<i>C. E. Johansson</i> i Berga	» 9	»	»	» 2	»
»	<i>C. G. Österberg</i>	» 11	»	»	» 1	»
och herr	<i>A. Göransson</i>	» 10	»	»	» 1	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 12,27 på natten.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Lördagen den 30 mars.Kl. $\frac{1}{2}$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades de i kammarrens sammanträden den 22 och den 23 innevarande månad förda protokoll.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *N. Claëson* öfverlemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

angående anslag till förhöjda understöd åt landtbruksskolorna i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län;

angående pension åt för detta chefen för Sveriges geologiska undersökning *O. M. Torells* enka *Anna Elvira Beata Torell*, född *Strömberg*;

angående upplåtelse åt *Tuolluvara* grufaktiebolag af kronan tillhörig mark i Norrbottens län;

angående anslag till ersättande af kostnaden för inköp af viss del af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal *Hanö n:o 1* i Blekinge län m. m.;

angående pension å allmänna indragningsstaten för musikdirektören *A. A. Svensson*;

angående pension å allmänna indragningsstaten för före detta förrådsdrängen *O. Pettersson* och bagaregesällen vid Stockholms kronobageri *J. B. Sydow*;

angående pension åt rektorn vid tekniska elementarskolan i *Borås* *A. V. Tidblom*; och

angående pension åt telegrafisten och vaktmästaren vid statens meteorologiska centralanstalt *V. Z. Lindgren*.

De nu aflemnade propositionerna blefvo på begäran bordlagda.

§ 3.

Herr talmannen tillkännagaf, att han emottagit, för att låta i kammarrens plenum uppläsas, följande nådiga skrifvelse:

VI OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götas och Vendes Konung, tillbjude Eder, Gode Herrar och Svenske män, Ledamöter af Riksdagens Andra Kammare, Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmächtig!

Med djup tacksamhet för Försynens nåd, gifve Vi Eder härigenom till känna, att Hennes Kongl. Höghet Hertiginnan af Västergötland denna dag klockan 8,40 eftermiddagen lyckligen blifvit förlöst med en prinsessa, som kommer att i det heliga dopet undfå namnen MÄRTHA Sofia Lovisa Dagmar Thyra.

Förvissade, att I med Oss och Vårt Kongl. Hus delen glädjen öfver denna lyckliga tilldragelse, förblifve Vi Eder med all kongl. nåd och ynnest städse välbevågne. Stockholm i Arffurstens palats den 28 mars 1901.

OSCAR.

E. von Krusenstjerna.

Efter uppläsandet häraf lemnades på begäran ordet till kammarens ålderspresident

Herr Johansson i Noraskog, hvilken yttrade: Herr talman! Med anledning af Hans Maj:t Konungens nådiga meddelande tillåter jag mig föreslå, att kammaren måtte uppdraga åt herr greffen och talmannen att till Deras Majestäter Konungen och Drottningen samt de höga föräldrarne till den nyfödda prinsessan framföra kammarens vörnadsfulla och upprigtiga lyckönskningar.

Till hvad herr ålderspresidenten sålunda föreslagit gaf kammaren enhälligt sitt bifall.

§ 4.

Anmälades och godkändes dels bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 32, till Konungen, angående förändring af bestämmelserna om beräkning af hvitbetssockertillverkningskatten, dels ock konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrivelse, n:o 33, till Konungen, angående sådan ändring i gällande grunder för valrätt till Andra Kammaren, att flyttning från en kommun till en annan ej må medföra förlust af valrätt till nämnda kammare.

§ 5.

Föredrogs men blef åter bordlagdt särskilda utskottets n:o 3 utlåtande, n:o 5.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till Andra Kammarens tillfälliga utskott n:o 3 Första Kammarens protokollsutdrag, n:o 152, innefattande kammarens beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 1 i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t i fråga om ändring i sättet för verkställande af dödsstraff.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtanden:

n:o 3, i anledning af väckta förslag i fråga om rätt för riksdagens ledamöter till fria resor å statens jernvägar; och

n:o 4, i anledning af väckt motion angående ändrad lydelse af § 68 riksdagsordningen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 47, i anledning af väckta förslag om beviljande af anslag för understödjande medelst lån af enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 48, i anledning af väckta motioner om utredning i fråga om anläggning af vissa jernvägar; och

n:o 49, angående Kongl. Maj:ts proposition i anledning af en underdånig ansökning om koncession å anläggning af jernväg från Kiruna station vid statsbanan mellan Gellivare och riksgränsen till Svappavaara i Norrbottens län; samt

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 15, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning rörande åstadkommandet af förbättrade uppgifter om rikets in- och utförsel af varor; och

n:o 16, med anledning af väckta motioner dels om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående de hemman och lägenheter, som blifvit af kronan till presterskaps eller församlings understöd anslagna m. m. och dels om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående de ecklesiastika boställsskogarnes ursprung och natur m. m.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:
 herr *E. G. H. Åkerlund* under 12 dagar fr. o. m. den 30 dennes,
 » *J. Hjelmérus* » 11 » » » 31 »
 » *S. H. Kvarnzelius* » 12 » » » 30 »
 » *A. E. Lindvall* » 10 » » » 1 nästk. april
 och » *A. Olsson* i Mårdäng » 10 » » » 2 » »

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,57 e. m.

In fidem
E. Nathorst Böös.

Torsdagen den 4 april.

Kl. 1/2 3 e. m.

§ 1.

Justerades de i kammarens sammanträden den 26 och den 27 nästlidne mars förda protokoll.

§ 2.

Herr statsrådet m. m. *L. Annerstedt* öfverlemnade Kongl. Maj:ts propositioner till Riksdagen:

om anslag till nybyggnader m. m. för kustartilleriets inkvartering å det s. k. Nya varfvet vid Göteborg; och

angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter stationskarlen Karl Alfred Larsson.

De kongl. propositionerna bordlades.

§ 3.

Herr talmannen tillkännagaf, att han emottagit Kongl. Maj:ts utslag på de besvär, Johan August Andreasson i Stillestorp i underdånighet anfört öfver ett af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Göteborgs och Bohus län den 8 februari 1901 meddeladt utslag i anledning af förd klagan öfver ett inom Vestra och Östra Hisings

härads valkrets förrättadt val af riksdagsman i Andra Kammaren för tiden till den 1 januari 1903, samt att Kongl. Maj:t ej funnit skäl att göra ändring i Kongl. Maj:ts befallningshafvandes utslag.

§ 4.

Herr *J. Byström* aflemnade en motion, n:o 179, om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående formatet på offentliga komitéers tryckta utlåtanden.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

§ 5.

Föredrogos hvar för sig och blefvo till statsutskottet hänvisade Kongl. Maj:ts nedannämnda, å kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen:

angående anslag till förhöjda understöd åt landbruksskolorna i Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län;

angående pension åt f. d. chefen för Sveriges geologiska undersökning O. M. Torells enka Anna Elvira Beata Torell, född Strömberg;

angående upplåtelse åt Tuolluvara grufaktiebolag af kronan tillhörig mark i Norrbottens län;

angående anslag till ersättande af kostnaden för inköp af viss del af hemmanet $\frac{1}{4}$ mantal Hanö n:o 1 i Blekinge län m. m.;

angående pension å allmänna indragningsstaten för musikdirektören A. A. Svensson;

angående pension å allmänna indragningsstaten för f. d. förrådsdrängen O. Pettersson och bagaregesällen vid Stockholms kronobageri J. B. Sydow;

angående pension åt rektorn vid tekniska elementarskolan i Borås A. V. Tidblom; och

angående pension åt telegrafisten och vaktmästaren vid statens meteorologiska centralanstalt V. Z. Lindgren.

§ 6.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda konstitutionsutskottets utlåtanden n:is 3 och 4, statsutskottets utlåtanden n:is 47, 48 och 49 samt Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 15 och 16.

§ 7.

Justerades ett protokollsutdrag.

§ 8.

Till bordläggning anmäldes statsutskottets memorial:

n:o 50, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens tionde hufvudtitel; och

n:o 51, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens åttonde hufvudtitel.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgörömbalen beviljades herr *E. A. Smith* under 9 dagar fr. o. m. den 2 dennes samt herr *H. F. A. E. Pantzarhielm* under 5 dagar fr. o. m. den 6 innevarande månad.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,58 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Lördagen den 6 april.

Kl. $\frac{1}{2}$, 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne mars.

§ 2.

Föredrogs hvar för sig Kongl. Maj:ts å kammarens bord hvilande propositioner till Riksdagen, och hänvisades dervid till Riksdagens särskilda utskott n:o 1 Kongl. Maj:ts proposition om anslag till nybyggnader m. m. för kustartilleriets inqvartering å det s. k. Nya varfvet vid Göteborg.

Till statsutskottet öfverlemnades härefter Kongl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter stationskarlen Karl Alfred Larsson.

§ 3.

Föredrogs och hänvisades till kammarens tillfälliga utskott n:o 1 herr *J. Byströms* vid kammarens senaste sammanträde afgifna motion, n:o 179.

§ 4.

Efter föredragning vidare af statsutskottets nedannämnda memorial:

n:o 50, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens tionde hufvudtitel; och

n:o 51, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslagen under riksstatens åttonde hufvudtitel,

godkände kammaren de i dessa memorial föreslagna voteringspropositioner.

Lördagen den 6 April.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 2,54 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.
